

ELBİSTAN AĞZI (KAHRAMANMARAŞ AĞIZLARI - II)

Mehmet Dursun ERDEM*
Esra KİRİK**

ÖZET

Türk dilinin yapısını, işleyişini ve özelliklerini anlamak, sadece standartlaşan ve yazı dili özelliğini kazanan resmi dili incelemekle mümkün değildir. Dolayısıyla Türk dilinin yerel ağzlarının araştırılması ve incelenmesi birçok anlaşılamayan noktaya ışık tutmaktadır. Ayrıca ağız çalışmaları doğrudan Türk dili için kaynak niteliği taşıyan veriler olmakla birlikte, bunun yanında etnoloji, etimoloji, sosyoloji, tarih, folklor gibi birçok bilime de dolaylı katkı sağlamaktadır.

Elbistan'ın tarihî ve stratejik konumu göz önünde bulundurulduğunda Dulkadiroğlu Beyliğine başkentlik yapmış olması, bu bölgeyi incelemeye değer kılmaktadır. Çünkü Elbistan etnolojik karışımın yoğun olduğu tarihi bir merkezdir. Buraya yerleşen Türk unsurlarının incelenmesi için bölgenin ağız özelliklerinin iyi tespit edilmesi gerekmektedir. Elbistan ağzının incelenmesi ile ortaya çıkacak veriler, tarihî bilgilerin gerçekliğinin sorgulanmasını sağlayacaktır.

Bu makalede Elbistan ağzı üzerine yapılan çalışmanın sonuçları ortaya konulmuştur. Çalışma kapsamında Elbistan merkez ve köylerinin tamamına ulaşıp derlemeler yapılmıştır. Metot olarak dar saha yöntemi benimsenmiş olup, kayıtların elden geldiğince ayrıntılı bir şekilde yapılmasına özen gösterilmiştir. Çalışmada ise kaynak metin olarak kullanılmak üzere 10 metin seçilmiştir. Makalede, Elbistan ağzının özellikle fonolojik verileri üzerinde durulmuştur. Ayrıca bu fonolojik verilerin çevre ağzlar ve Türkiye Türkçesi ağzları ile karşılaştırılması yapıp; fonolojik anlamda diğer ağzlarla Elbistan ağzının birleşen yönleri ve farklılaşan varyasyonları ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ağız, Anadolu Ağzları, Türkiye Türkçesi Ağzları, Türk Dili, Elbistan, Dulkadiroğulları.

THE DIALECT OF ELBİSTAN (DIALECTS OF KAHRAMANMARAŞ II)

ABSTRACT

It is not possible to understand the structure of the Turkish language, its function and characteristics by only investigating it through recognised official written and standardised language. Therefore studying and searching the local language of the Turkish language brings light to questions not understandable. Additionally dialect studies not only being source of a direct reference for the Turkish language but also has an

* Doç. Dr., Ondokuzmayıs Ü. Eğitim Fak. Türk Dili ve Ed. Eğitimi Böl. El-mek: mdursunerdem@gmail.com

** Arş. Gör., Sakarya Ü. Fen-Ed. Fak. Türk Dili ve Ed. Böl. El-mek: esrakirik@gmail.com

indirect input for the sciences such as ethnology, etymology, sociology, history and folklore.

When considering the history and the strategic position of Elbistan and since being the capital of the Dulkadiroglu Princapality, it is worth studying this region. Because Elbistan is a centre where the ethnologic mixture is intensely populated. In order to study the Turkish tribes who settled here need to identify the region's dialect efficiently. As a result of the data that will be gathered through the Elbistan dialect analysis, will enable to question the correctness of the information of the history.

With this announcement we will be showing the results of our study on Elbistan dialect. During the study in Elbistan central and reached the whole villages where the data gathered. Method of narrow field selected, the entries have been considered in as much detail as possible.

In our study we selected 10 essays as our main referenceto be used for the purpose. In our study, particular attention will be given to Elbistan dialect's phonologic results. Also these phonological results will be compared with the surrounding dialects and the Turkish of Turkiye; in phonologic context other dialects and Elbistan dialect's smilarity and differences variations will be demonstrated.

Key Words: Dialect, Anatolian dialects, Turkish dialects of Turkiye Turkish, Turkish Language, Elbistan, Dulkadiroglulari.

1. GİRİŞ

Elbistan, Kahramanmaraş ilinin kuzeydoğusunda, Elbistan Ovası'nda Şar Dağı'nın eteğine kurulmuştur. Yüz ölçümü 2546 km² dir. Gelişmişlik, ekonomik ve coğrafi bakımdan ilin en büyük ilçesidir. Akdeniz, İç Anadolu ve Doğu Anadolu bölgelerinin kesiştiği noktada 38 derece 12 dakika enlem, 37 derece 12 dakika boylamları arasında yer alır, rakımı 1137 metredir. Doğu Anadolu bölgesinin Yukarı Fırat bölümündedir. İlçenin iklimi karasaldır. Bitki örtüsü bozkırdır. Bu ovayı 2200 m ile Şardağı, 2935 m ile Binboğa, 3054 m ile Berit, 3091 m ile Nurhak ve 2256 m ile Hizanlı dağları çevrelemiştir. Ovada her türlü tahıl ürünü, şekerpancarı, ay çekirdeği, baklagil, sebze, bağ ve bahçe ürünleri yetişmektedir. Ceyhan, Söğütlü, Hurman, Sarsap ve Göksu akarsuları bölgenin önemli akarsularıdır.¹

Kazılarda çıkan eski şehir enkazları ve Hitit devrine ait höyüklerden anlaşıldığına göre Elbistan çok eski çağlarda kurulmuş, büyük tarihî olaylara, birçok muharebe ve isyanlara sahne olmuştur. Aynı zamanda büyük bir kültür ve bilim merkezi olan medreselerinden değerli bilgiler yetişmiştir. Bizanslılar, Araplar, Türkler arasında birçok defa el değiştiren Elbistan, Dulkadirli Beyliği zamanında bir ara bu beyliğin merkezi olmuş; nihayet Kanuni Sultan Süleyman zamanında Zu'l-Kadriya eyaletinin Maraş Livasına bağlı bir kaza haline gelmiş ve Kahramanmaraş'tan tayin edilen müsellimler tarafından idare edilmiştir. 1847'de müsellimlik usulü kaldırıldığında müdürlük haline konmuş, bilahare müdürlük unvanı kaymakamlığa çevrilmiştir².

Elbistan'da, Selçuklu, Dulkadiroğlu ve Osmanlı Devletleri döneminde yapılan, dini eğitime yönelik kuruluşlar ya da sosyal vakıflar mevcuttur (BAŞ ve TEKİN 2007, 125-154).

¹ Elbistan Kaymakamlığı 2011 İlçe Brifingi, Elbistan Kaymakamlığı Yazı İşleri Müdürlüğü Kayıtları., s.1.

² Cumhuriyet'in 50. Yılında Kahramanmaraş İl Yılığ 1973, Kahramanmaraş Valiliği Yayınları, Kahramanmaraş 1974, s. 101.

Türkiye İstatistik Kurumu'nun Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'nin 2010 nüfus sayımı sonuçlarına göre ilçenin toplam nüfusu 137.283'tür³.

İlçede 9 belde, 69 Köy, 50 mezra vardır. İlçede Merkez dâhil, Akbayır, Bakış, Büyükyapalak, Demircilik, Doğan, Izgın, İğde, Karaelbistan ve Söğütlü beldelerinde belediye teşkilatı vardır. Ayrıca ilçe merkezi 14 mahalleden oluşmaktadır⁴.

Elbistan ağzı Türkiye Türkçesi ağzları içerisinde Batı Grubu ağzlarına dâhil edilmektedir. Batı grubu ağzları Adana, Adıyaman, Afyon, Amasya, Ankara, Antalya, Aydın, Balıkesir, Bartın, Bilecik, Bolu, Burdur, Bursa, Çanakkale, Çankırı, Çorum, Denizli, Eskişehir, Gaziantep, Giresun, Hatay, Isparta, İçel, İzmir, İzmit, Kahramanmaraş, Kastamonu, Kayseri, Kırşehir, Konya, Kütahya, Malatya, Manisa, Muğla, Nevşehir, Niğde, Ordu, Sakarya, Samsun, Sinop, Sivas, Tokat, Uşak, Yozgat ve Zonguldak ağzları (KARAHAN 1996, 2) olarak sınıflandırılmıştır. KARAHAN dokuz alt gruba ayırdığı Batı Grubu ağzları içerisinde, Kahramanmaraş'ı yedinci alt gruba dâhil eder (KARAHAN 1996, 117). Bu gruptaki il ve ilçeler, Tarsus (İçel), Ereğli, Konya merkez ilçesinin bazı yöreleri, Adana, Hatay, Gaziantep, Adıyaman, Darende, Alçadağ, Doğanşehir (Malatya), Birecik, Halfeti (Urfa) ağzlarıdır. Elbistan ise bu grupta ikinci derecedeki alt gruplar içerisinde zikredilmektedir (KARAHAN 1996, 178).

Maraş bölgesinde Dulkadirli Beyliğini kuranlar, Moğolların istilasını üzerine Batı'ya yani Anadolu'ya gelen bir Türkmen aşiretine bağlı idiler. Oğuzların Bozok kolunun Bayat boyundan olan bu aşirete bağlı olan Türkmenler cesaret ve yiğitlikleri ile tanınmışlardı (AHMET CEVDET PAŞA 1972, 564). XVI. yüzyılda Anadolu'da Oğuz Boylarına ait yer adlarına bakıldığında Avşar, Bayındır ve Kınık boylarının adının geçtiği köy, nahiye ve ekinlik isimlerinin olduğu görülmektedir (bk. SÜMER 1999, 405-427). XVI. yüzyılda Anadolu'da Oğuz boylarına ait yer adlarına bakıldığında Maraş Sancağı'nda Avşar Ömer, Bayındır, Çepni, Kınık-Kuzu, Büyük-Kınık boylarının bir arada yaşadığı görülmektedir (bk. SÜMER, 1999: 411-415-417-426). Bunlardan Avşarlara ait bir köy, Bayındırlara ait bir nahiye, Çepnilere ait bir köy ve Kınıklara ait bir köy ve bir ekinlik tespit edilmektedir. Yine Anadolu ve Suriye'deki Türkmen oymakları ile ilgili listelere bakıldığında, Maraş bölgesinde beylik olarak kurulmuş ve iki yüz yıla yakın hakimiyet kurmuş olan Dulkadiroğullarının (1337-1522) Oğuzların Boz-Ok kolunun Bayat boyuna dâhil olduğu görülmektedir (bk. SÜMER, 1999: 429-432, 242). Bunlarla beraber Sümer, Dulkadiroğullarının çoğunlukla Bayat, Avşar, Beydili boylarından olduğunu tespit etmiştir. Buradan anlaşılmaktadır ki Kahramanmaraş'ın Türkleşmesinde Dulkadirli Türkmenlerinin temel etkisi söz konusudur. Bu boylara bakılarak Dulkadiroğlu Devletine başkentlik yapmış olan Elbistan'ın etnik yapısının yöre ağzına etkileri ile alakalı görüş öne sürmek mümkündür. Nitekim bölge ağzının oluşumunda boyların büyük tesiri olduğunu belirten KORKMAZ, yukarıda bahsi geçen boyları, ağzların oluşumunda rol oynayan başlıca boylar arasında göstermiştir (bk. KORKMAZ 1971, 21-32).

Bölgeyi etnik yapı bakımından etkileyecek tarihî, coğrafî, kültürel ve sosyal özellikler başlıca bunlardır. Elbistan'da Sünni Türkler, Alevi Türkler ve Kürtlerin bir arada yaşaması dilin gelişim ve değişim sürecini etkilemektedir.

Elbistan ilçesine ait 32 belde ve köy derlenmiş olup, bu köylerden toplamda 44 kayıt alınmıştır. Dar saha yöntemiyle yapılan bu derleme çalışmalarında bazı yerleşim yerlerinden en az bir kayıt alınmış, çalışmanın daha sağlıklı yürütülebilmesi açısından elden geldiğince çok ve uzun süreli kayıtlar alınmaya dikkat edilmiştir. Ses özelliklerinin daha doğru tespit edilebilmesi için, daha çok bayan konuşurlar tercih edilmiştir. Bu çalışmada ise ağız özelliklerinin birbirinden farklı

³ (bk. Türkiye İstatistik Kurumu(TUIK), Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi(ADNKS), 2010 Nüfus Sayımı Sonuçları, www.tuik.gov.tr, ET: 13.04.2011)

⁴ **Elbistan Kaymaklığı 2011 İlçe Brifingi**, Elbistan Kaymaklığı Yazı İşleri Müdürlüğü Kayıtları., s.2.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/1 Winter 2012

yönlerinin bulunduğu 10 yerleşim yeri seçilmiş, bölgeye ait ağız unsurları belirlenerek ağız haritasının çizilmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın metinlerini oluşturan belde ve köyler; Doğan, Izgın, Karaelbistan, Söğütlü kasabaları ile Akbayır, Çiçekköy, Dağdere, Güplüce, İncecik ve Ovacık köyleridir. Elbistan'da derleme yapılan bölgeleri, aşağıdaki haritada görmek mümkündür:

2.SES BİLGİSİ

2.1.ÜNLÜLER

2.1.1.Ünlü Çeşitleri

Ünlüler, ses organlarında herhangi bir engelle karşılaşmadan çıkarılan sesler olarak tanımlanır (KARAAĞAÇ 2010, 41). Elbistan ağızında, yazı dilinde kullanılan a, e, ı, i, o, ö, u, ü temel ünlülerinin dışında, konuşma dilinde dil, dudak ve çenenin aldığı şekle göre oluşum arz eden başka ünlüler de kullanılmaktadır. Elbistan ağızında görülen sekiz ana ünlü haricindeki diğer ünlüler şöyle gösterilebilir: *á, á, â, ã, ä, é, é, ê, í, î, ï, ó, ô, ú, õ.*

[a] ünlüsü ve çeşitleri ([á], [â], [ã], [ä]):

[á]: /a/ ile /e/ arası bir sestir. Bu ses bölge ağızının tamamında tespit edilmiştir. Sistemli olarak görülür. Özellikle y'nin önlüleştirci tesiriyle kendini gösterir. ma^álatyayá, ı^áhdıyá^állı^áğ y^áhıyá^ák, ayázda, büyá, ma^áhálleniñ, iláa, zahár, müráda, imkán, deá^áşdirince.

[â]: /a/ ile /ı/ arası dar bir ünlüdür. /a/ sesine nazaran çene daha dar durumdadır (ERDEM-DAĞDELEN 2012; 47). Sistemli değildir. Genellikle ikinci hecelerde ortaya çıkar. âmme, toprānān, yaşındaām, dışardaâ, danışá^állar, hayár, yá^állardı.

Turkish Studies

[â]: /a/ ile /o/ arası yuvarlaklaşmış bir ünlüdür. Sistemli bir görünüm arz etmez. Dudak ünsüzlerinin yanında kısmen bulunmaktadır. Yuvarlak ünlülerin yanında kullanımına rastlanmamıştır. Şahsi kullanımlara bağlı olarak görülmektedir. ândan, dâvarıman.

[ã]: Damak n'si ñ'nin yanında görülen genizsileşmiş a ünlüsüdür. Türkçede dilin arka tarafının yumuşak damağa teması ile genizden söylenen bir ñğ sesi vardır ki, buna genelde nazal n adı verilmektedir. Yazı dilinde kaybolduğu halde, hemen hemen bütün Türkiye Türkçesi ağızlarında yaşayan nazal n'ler hece kaynaşması ve ünsüz düşmesi gibi durumlarda kaybolurlarken, fonksiyonlarını yanlarındaki ünlülere yükleterek, bunlara genizellik özelliği kazandırır. İşte bu nitelikteki ünlülere geniz ünlüleri adı verilir (GÜLENSOY, 1988: 28-29). Nazal n'yi damak n'si olarak nitelendirmek de mümkündür. Yalnızca birinci ve ikinci teklik şahısları 'ben, sen'in, yönelme hali ekini alması sırasında, kelime ortasında kalan n'nin damaksıllığını kendinden önce gelen a ünlüsüne bırakması sonucu ortaya çıkar. Yöre ağzında sadece "saã, baã" örneklerinde tespit edilmiştir.

[e] ünlüsü ve çeşitleri ([ã], [é], [é], [ê]):

[ã]: Bu ünlü sözcüklerin ilk hecelerinde görülür. Açık /ã/ ünlüsü normal /e/'den biraz daha açık söylenir (OLCAY 1995, 20). Elbistan ağzında bu ses yaygın olmasa da kullanılmaktadır. äşgerde, säkizinde, säkizde, älli.

[é]: /e/ ile /i/ arası, önlüleşmiş bir ünlüdür. Elbistan ağzında sıkça rastlanır. Kapalı /é/ ünlüsü olarak adlandırılır (bk. ERDEM ve GÜL 2006, 111-148). ëlbisdan, ëvet, dëf_ëtdiler, mëzelliğ, ëvi, dëvlet, yëtmış.

[ê]: /e/ ile /ö/ arası yuvarlaklaşmış bir ünlüdür. Dudak ünsüzlerinin yuvarlaklaşmaya sebep olması veya yuvarlak ünlülerin düzleşmesi sonucu görülmektedir. dëru, vërmüşlarımış, ëyle, bële, biçiyë, bëyle, şële.

[é]: /e/ ile /i/ arasında daralmış, i sesine daha çok yaklaşmış bir ünlüdür. Elbistan ağzında kişisel kullanımlara bağlı olarak ortaya çıkar. y sesinin önlüleştirici özelliği de bu sesin oluşumunda etkilidir. mehëy, bölëce, tomatës, horantëemiş, fihareëmiş, kôdeëdik.

[ı] ünlüsü ve çeşitleri ([ı], [i]):

[ı]: /ı/ ile /i/ arasında /i/'ye daha yakın, yarı art bir orta damak ünlüsüdür (ERDEM-SİLAHŞOR 2012;49). y sesinin önlüleştirici tesiri burada da karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca diş ünsüzlerinin yanında sıkça görülmektedir. Elbistan ağzında bu ses yaygın olarak kullanılmaktadır. çiharığ, yapıyır, yaşıyür, varıdı, annatıyóm, gociye, gayımbabam.

[i]: /ı/ ile /u/ arası, yarı yuvarlak bir sestir. Bu ses, yuvarlaklaşmanın başlıca nedenlerinden olan dudak ünsüzlerinin yanında sıkça görülmektedir. Yine şahsi kullanımlara bağlı olarak karşımıza çıkmaktadır. savıııñ, bahıyım, çabığ, yız, dapı, şanlıurfa, gavız.

[i] ünlüsü ve çeşitleri ([i], [i]):

[i]: /i/ ile /ü/ arası, dar yuvarlak bir sestir. Dudak ünsüzlerine ve kişisel kullanımlara bağlı olarak ortaya çıkan bu sesin kullanımı yaygın değildir. birem birem, diyüm, biri, zorsınıyör, incecik, aleviler, gatlı.

[o] ünlüsü ve çeşitleri ([ó], [ó], [ö]):

[ó]: /o/ ile /ö/ arası önlüleşmiş bir sestir. /ğ/, /k/, /ñ/ ünsüzlerinin artılaştırıcı tesiriyle veya /y/ ünsüzünün önlüleştirici etkisiyle oluşmuştur (bk. ERDEM ve BÖLÜK 2011, 406-447). gönüm, nölüyör, búótdüm, ókúzleri, o_óz, oñóñ, yéliñ_önde, sóótlü.

[**ô**]: /o/ ile /u/ arası bir sestir. Boğumlanma sırasında /o/ sesine nazaran çenenin daha dar durumunda /u/ sesine yakın olarak boğumlanır (ERDEM-KİRİK 2011;67). Diş ünsüzlerinin yanında sıkça görülmektedir. Bununla beraber şahsi kullanıma bağlı olarak kullanılmaktadır. sa_olasıñ, çalışõñ, mocõa, kõõñ, gohõşop, hõnun, Şõrda.

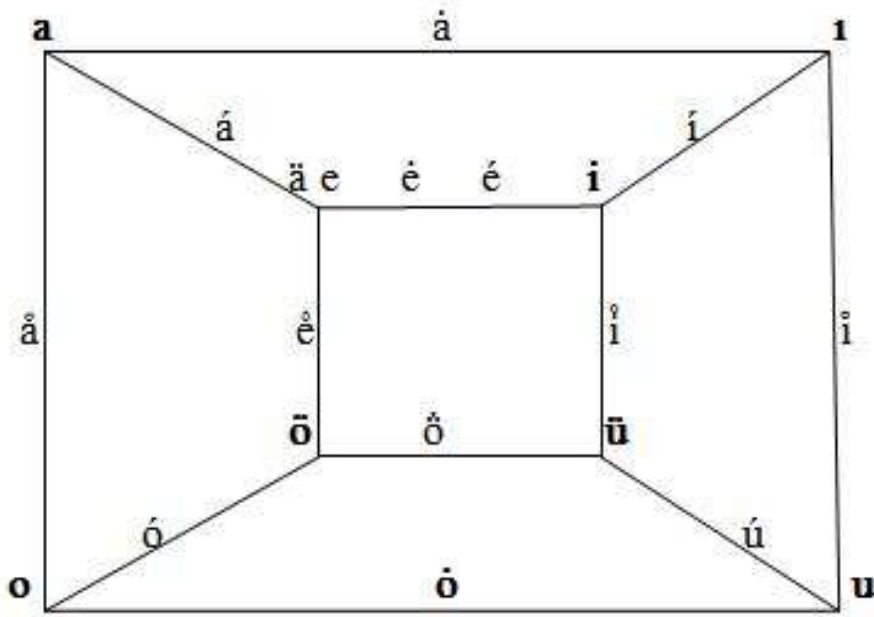
[**õ**]: Damak n'sinin yanında görülen, genizsileşmiş /o/ ünlüsüdür. Sadece “sonra” kelimesinde sistemli olarak görülen bu ünlü, damak n'sinin o sesiyle kaynaşması sonucu meydana gelir. sõnadan.

[õ] ünlüsü ve çeşitleri ([õ]):

[**õ**]: /õ/ ile /ü/ arası oynaklanan Türkiye Türkçesi ağızlarında pek rastlanmayan zayıflamış /õ/ ünlüsüdür (SAĞIR 1997a, 386). /õ/ ünlüsünün daralması sonucu ortaya çıkmıştır. bõõtdüm, õyle, õldür, bõõdüm, kõõñ.

[u] ünlüsü ve çeşitleri ([ú]):

[**ú**]: Yöre ağzında /u/ ile /ü/ arasında kullanılan yarı ön – yarı art bir orta damak ünlüsüdür (ERDEM-BÖLÜK 2011;59). /ğ/, /k/, /ñ/ ünsüzlerinin boğumlanma noktasını geriye kaydırması sonucunda ortaya çıkmıştır. búazını, bú_adār, fasúlye, gózúñü, oñúyüp, údüyõñ, dúrcüne, usúlümüz, gorumúyór.

Tablo: Elbistan Ağzındaki Ünlüleri Gösterir Şema

2.1.1.2. Ünlülerde Uzunluk Kısalık

Bilindiği üzere teşekkülü normal ünlülerin sürelerinden daha uzun olan yahut normal uzunluktaki iki ünlünün teşekkül süresini içine alan ünlülere uzun ünlüler diyoruz (ŞANLI 1990, 21). Ünlülerin söyleniş süresi ile ilgili olan ünlü uzunluğu ve kısalığı, ancak birbirine komşu olan ünlülerin karşılaştırılması suretiyle tespit edilebilir (AYDIN 2002, 14). Günümüz Türkçesinde bazı ağızlarda kısmen ve sistemsiz bir şekilde tespit edilebilen ve Ana Türkçede ilk hecede var olduğu

tasavvur edilen ünlü uzunluklarını (GABAİN 1988, 33) en iyi şekilde koruyan Türk lehçesi Türkmen Türkçesidir. Bunun yanında uzun ünlüler Irak'taki bütün Türk ağızlarında, Kabil Avşar ağzında, Afganistan Türkmen ağzında, Kuzeydoğu Bulgaristan Türk ağızlarında da tespit edilmiştir⁵. TİMURTAŞ Türkçe'de bazı lehçelerin dışında uzun ünlü olmadığı görüşünü savunur (TİMURTAŞ 1977, 46). Bunun aksine KORKMAZ Batı Anadolu ağızlarında aslı uzun ünlü tespit etmiştir (bk. KORKMAZ 1995, 123-127). Elbistan ağzında görülen uzunluk-kısalıkların nedenlerini şu başlıklar altında incelemek mümkündür:

2.1.1.2.1. Birincil Uzun Ünlüler

Türkçedeki birincil uzun ünlüler Yakut, Türkmen ve Halaç lehçelerinde sistemli olarak korunmuştur (ALKAYA 2008a, 21). Türkçedeki uzun ünlüler geçen yüzyılın ortalarından bu yana bir hayli tartışılmış ve bu konuda çok ciddi çalışmalar yapılmıştır (ERDEM 2008, 503). Özellikle Talat Tekin, Türkçede aslı uzun ünlüler meselesi üzerinde durmuştur (bk. TEKİN 1975).

Elbistan ağzında birincil uzun ünlülere üç kelimedede rastladık. çāliš, çekdim, çög,

2.1.1.2.2. Aslında Uzun Olan Ünlülerin Normalleşmesi

Türkiye Türkçesinde, özellikle aydınların konuşmasında yabancı dillerden, özellikle Arapça ve Farsçadan alınan kelimelerde ünlü uzunlukları korunur (ERDEM 2001, 28). Elbistan ağzında bunların çoğu korunurken nadiren de olsa kısalan kelimeler görülmektedir:

avlıya < evliyā,

düvanayıdı < divāneydi

hoca < hāce

tane < tāne

canım < cānım

hātrālarım < hātrālarım

rāfızı < rāfızī

2.1.1.2.3. Alıntı Kelimelerdeki Uzunluklar

Bölge ağzında alıntı kelimelerdeki asli uzunluklar genellikle korunmaktadır. fātih, fenā, rāzı, gāzēantep, tārifı, sēyāb, māni, murtazā, sülālesini, mājde, igāmetler.

2.1.1.2.4 Normal Uzunlukta Olan Ünlülerin Kısalması

Bir kısım fonetik faktörler veya kişisel kullanımlara bağlı olarak bazı ünlülerin, bir sesin açık ve duyulur bir biçimde boğumlanabilmesi için gerekli olan ortalama süreyi tamamlamadan teşekkül ettikleri görülür (bk. EREN 1997, 23). Ünlüler vurgusuz durumda ve çabuk konuşma sırasında kısalma eğilimi göstermektedir (DOERFER 1989, 5). Türkiye Türkçesi ağızlarında, vurgusuz orta hece ünlüsünün olması gerekenden daha kısa süreli boğumlanmasıyla ortaya çıkar. Elbistan ağzında bu duruma sıkça rastlanmaktadır. Bunun yanında ulamalarda, hızlı konuşma endişesi sonucu kişisel kullanımlarda, son hece ünlüsünün belli belirsiz söylenişinde kısa ünlülerle karşılaşmaktadır. Çabuk konuşma esnasında ortaya çıkan bu kısalmanın örneklerini şöyle gösterebiliriz: donūna, böle, müsādē, bahcē, nēyē, aşşādayıdı, orayı, tarlaşıdı, mahallesı, nasısiñ?, hayatını.

⁵ Daha geniş bilgi için bk. ALKAYA 2008b, TABAKLAR 1996, 145; BULUÇ 1972, 181; BOZKURT 1978, 206-207; BOZKURT, 1981, 39-79; DALLI 1991,72.

Ayrıca ünlüyle biten bir kelimedenden sonra ünlüyle başlayan bir kelime gelirse birinci kelimenin sonundaki ünlü kısalma eğilimi göstermektedir. sēñ_olur, ēlbisē_olmasıñ, ğāzēāntep.

2.1.1.2.5. Hece Kaynaşmasıyla Oluşan Uzun Ünlüler

Elbistan ağzında hece kaynaşmasıyla oluşan uzun ünlüler oldukça çoktur. Bazı ünsüzler iki ünlü arasında yumuşayıp eriyerek bu iki ünlüyü bir uzun ünlü biçimine sokarlar (DOERFER 1989, 24). Bölge ağzındaki /y/, /ñ/, /ğ/, /g/, /k/ ünsüzleri hece kaynaşmasına sebep olmaktadır. Bu kaynaşma neticesinde uzun ünlüler meydana gelmektedir. naħıbōları, yapūler, dūırcūne, ğētirsēz, haşlamāmı, mārā, parmām, ēkmā, sancāħan, mutfāñ, bōdūķ, bōdūm.

2.1.1.2.6. Ünsüz Düşmesiyle Oluşan Uzun Ünlüler

Elbistan ağzında /y/, /r/, /n/, /ñ/, /k/, /g/, /ğ/, /h/, /l/ ünsüzlerinin düşmesi ile oluşan uzun ünlüler sıkça görülmektedir. Ünsüz düşmesinden dolayı uzayan ünlü örneklerine bakıldığında en fazla uzamanın /y/ sesinden kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

/y/ düşmesi ile: çīle, şīle, rēħan, lēli, kō, ēlēdik.

/h/ düşmesi ile: māmuduñ, mūsine.

/ğ/ düşmesi ile: ēlebāda.

/k/ düşmesi ile: ğōsūn, ōsūz.

Bölge ağzında kullanılan kimi örneklerde düşen ünsüzle uzayan ünlünün komşu olmadıkları görülür. Bu durum ünsüz düşmesiyle ortaya çıkan ünlü uzamasının sınırları hakkında fikir vermesi bakımından ilgi çekicidir (GÜNAY 2003, 45).

/l/ düşmesi ile: ğōñū < ğōñlū

2.1.1.2.7. Ünlü Kaynaşması ile Oluşan Uzun Ünlüler

Araştırma konusu olan sahada, *Türkçenin ünlü karşılaşmasını önleyici kuralına uygun olarak* (ÖZTÜRK 2009, 63) karşılaşan iki ünlü birleşir ve ünlü uzamasına neden olur.

ee>ē: nēt < ne et.

eo>ó: nōlúyór < ne oluyor.

ai>ē: horantēmiş < horanta imiş.

2.1.1.2.8. Vurgu ve Tonlamaya Bağlı Olarak Oluşan Uzun Ünlüler

Söze kuvvet vermek ve sözlerin anlamını daha da pekiştirmek için bazı hecelerin ünlülerinin uzun söylenmesiyle doğmuş olan ünlü uzunluklarıdır (ÖZTÜRK 2009, 63). Elbistan ağzında sözün kuvvetlendirmek amacıyla söylenen kelimeler çoğunluktadır. ōsesiyē, kıvaşōp, bēyle.

Bunun yanında soru cümlelerinde son seste vurgulu söylenen uzun ünlü, soru sorma vazifesi görmektedir. bilyō?, bilyō?, aļū?, biyle, bilī?, olā?.

2.1.1.3. İkiz Ünlüler

Aynı nefes baskısı altında boğumlanan (GEMALMAZ 1995, 119) iki ünlünün birbirleriyle sıkı sıkıya birleşmesi sonucunda oluşan ikiz ünlüler, yalın ya da ekler ile genişletilmiş kelimelerin iç seslerinde ve ünlüler arasında bulunan ğ, h, v, y ünsüzlerinin eriyip kaybolmaları sonucunda oluşurlar (GÜNŞEN 2000, 29-30). Bünyesinde iki ünlü bulunduğu halde ayrı hece meydana getirmeyen fonemlere “ikiz ünlü” denir (ERCİLASUN 1983, 61). İkiz ünlüler Türk dilinin yapısına uygun düşmez (CAFEROĞLU 1989a, 18). Bu nedenle ikiz ünlüler genellikle alıntı kelimelerde

görülmektedir. Bölgemiz ağzında yükselen, eşit ve alçalan ikiz ünlü örneklerine sıkça rastlanmaktadır.

2.1.1.3.1. Yükselen İkiz Ünlüler

İkinci unsuru birinciye göre geniş olan ikiz ünlülere yükselen ikiz ünlüler diyoruz (BURAN 1997, 30). Elbistan ağzında y, ğ, k ünsüzlerinin düşmesiyle yükselen ünlü ikizleşmesi meydana gelmektedir. t̄anığedi, alı̄k̄üm, arīfet, dīerbaħırın̄, hasdīem, isdīeciler, ğoynundīedik, dinnīecek, búazını, búótdüm.

Bölge ağzında, -ki aitlik ekinin ortadan kalkmasıyla, -ki'den önce gelen ünlüye eş olan bir ünlünün yükselen ikiz ünlüyü oluşturduğu görülmektedir. dı̄şardağ, s̄adağ, soğdağ.

Bir diğer ikizleşme ise ünlüyle biten ve ünlü ile başlayan iki kelimenin birleşmesiyle ortaya çıkmaktadır. nīedellerdi< ne edellerdi.

2.1.1.3.2. Eşit İkiz Ünlüler

Boğumlanma süresi eşit olan aynı türden iki ünlünün oluşturduğu ikiz ünlü türüdür (YILDIRIM 2006, 65). Elbistan ağzında özellikle aa ikizleşmesi sıkça görülür.

Elbistan ağzında, eşit ikiz ünlülerin alıntı kelimelerin bazılarında korunduğunu görmekteyiz. ĩnsaat, maaşınan.

Bazı kelimelerde /y/, /ğ/, /g/, /h/, /k/ ünsüzlerinin düşmesiyle eşit ikiz ünlü meydana gelir. ğulaam, maálesi, kaad, baar, alı̄aa, baalı̄m, yapaı̄aa, burdaa, laabım, erzaa.

2.1.1.3.3. Alçalan İkiz Ünlüler

İkinci öğeleri birincilerine göre daha dar olan ikiz ünlü türleridir (KORKMAZ 1956, 26). Elbistan ağzında alçalan ikiz ünlü örneklerine nadiren rastlanmaktadır. bajm, ismajller, saı̄ı, ğurp̄ejirdi.

2.1.1.4. Ünlü Uyumları ve Ünlü Benzeşmeleri

Türkçede diğer dünya dillerinin çoğunda olmayan ünlü uyumu kuralı vardır. Bu kural doğrultusunda ünlüler, kelime içinde, nitelikleri bakımından, kendilerine benzeyen ünlüleri takip ederler (COŞKUN 2008, 45). Anadolu'nun pek çok ağzında ünlü uyumu dikkati çekecek kadar belirgin ve kuvvetlidir (GÜLENSOY 1987, 99). Elbistan ağzında üç farklı ünlü uyumu vardır:

1. Önlük-Artlık Uyumu
2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu
3. Genişlik-Darlık Uyumu

2.1.1.4.1. Önlük- Artlık Uyumu

Önlük-artlık uyumu, Türkçede her devirde sağlamdır. (TİMURTAŞ 1977, 27). Kalınlık-incecik uyumu ya da *dil benzeşmesi* (bk. KORKMAZ 1994a, 45) olarak da bildiğimiz önlük- artlık uyumu, Elbistan ağzında zaman zaman bozulmasına rağmen yerleşmiş durumdadır. Hatta bu uyuma uymayıp da uyuma sokulan kelime sayısı oldukça fazladır. Bu uyum kelime kök ve gövdelerinde görülebilmektedir. isdambı̄ldanı̄n̄, sorım, n̄ediyelár, oı̄üm, ğonuşım.

Elbistan ağzında özellikle Arapça, Farsça hatta İngilizceden alıntılanan sözcükler Türk ağızlarına yerleşirken ünlü benzeşmesine uğramıştır. Bu benzeşme bölgemiz ağzında iki şekilde olmuştur:

İlerleyici Benzeşme: sülemen, tıraFıK, ságabı, ğayfâ, ırahmatlıKda, ğıdamlısı, ğamarıyá, mecbür, gösün, rāfızı, sahar, satan, usúlusı, zahar, mezelliĝ, ihdiyeci, evliyé.

Gerileyici Benzeşme: roportaj, ihdiyállıĝ, bárābar, isdanbułda, avlıya, cangama, máfāt, nişanda.

Önlük-artlık uyumunun bozulmasında en büyük etken /y/ ünsüzüdür. /y/ fonemi, genel dilde belli kurallara göre kendisinden evvelki /e/, /a/ seslerini /i/, /ı/ seslilerine çevirir (AKSOY 1945, 87). Türk yazı dilinde uyuma aykırı olan eklerden –yor şimdiki zaman eki, Elbistan ağzında bu uyumu bozan başlıca unsurdur. Bu ekin uyuma aykırı oluşu, ekin, yeni bir gelişme sonucu meydana gelmesiyle de açıklanabilir (bk. MANSUROĞLU 1988, 87).

-yor: yétmiyír, duymuyö, daĥıñ, savıyek.

Bunun aksine uyuma aykırı eklerden -ken, -ki ekleri ise bölge ağzında kimi zaman uyuma dâhil olmuştur.

-ken: yaşındāhana, sancāhan.

-ki: sādāa, soıdāa, isdambıđanıñ.

Bu eklerin uyuma uymadığı örneklere az da olsa rastlanmaktadır. bunuñki.

Elbistan ağzında önlük-artlık uyumunun bozulduğu sözcükler azımsanamayacak kadar çoktur. Bu uyumun daha çok fiil çekim eklerine, hal eklerine ve yapım eklerine bağlı olarak bozulduğunu söylemek mümkündür:

Gelecek zaman ekinin kimi kullanımlarında önlük-artlık uyumu bozulmaktadır. ğonuşucūm, vériciñ, ğidecām, oĥuducūm, nātıcım, ğılcığım.

Duyulan geçmiş zaman ekinin kullanımında da uyumun bozulduğu örnekler görülmektedir. vırmuşlarımış.

Görülen geçmiş zaman kullanımında önlük artlık uyumu bozulabilmektedir. başıadıdi, annayışlıdi, orúşlıdı çalışđını.

Olumsuzluk eki –me'nin ekleşmesi sırasında önlük-artlık uyumunun bozulduğu görülmektedir. ayrılmıyá, yapmiyecek, ğaynatmiyé, heyecanlanmıyóm.

“ile” bağlacı, Elbistan ağzında –nen ya da -ne şeklinde görülmekte ve genellikle uyuma uydurulmaktadır. Uyuma uymadığı örneklere sık olmasa da rastlanmaktadır. onúnán, anasıne, nāmıne, dúırcúne, puánınen.

-ınca zarf-fiil eki de önlük-artlık uyumuna uymayan ekler arasındadır. öluncúĝ.

Kimi zaman da /y/ sesinin önlüleştirici ve daraltıcı tesiriyle uyuma aykırı düşülen durumlar görülmektedir. /y/ sesi, genel dilde, belli kurallara göre kendisinden evvelki /e/, /a/ seslerini /i/, /ı/ seslerine çevirir (AKSOY 1945, 87). çantiye, bilmiyórdıĝ, doımiyé, odiyé, oĥumıyeni, savmiyé.

Yine /y/ sesinin ortadan kalkmasıyla /y/'nin önündeki sesin kendi ses değerini koruyarak uzamasıyla uyum bozulmaktadır. yaşındēdik, ğoynundığdik, cēhállıkdıđdi.

Bölge ağzında -/y/- ve -/c/- ünsüzlerinin darlaştırıcı ve önlüleştirici tesirleri sonucu çeşitli uyum dışı ekleşmeler ortaya çıkmaktadır (ERDEM, KİRİK, ÜST ve DAĞDELEN 2009, 2531). āriyén, ğocciyé, çantiye.

Hece kaynaşmasından dolayı uyum bozulabilmektedir. baĥale < bak hele, nōtım < ne utayım, nā_áder < ne kadar, ayçıçá < ay çiçeĝi, doıanısız < dolanıyorsunuz, dirāñ < direĝin.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/1 Winter 2012

Elbistan ağzında fiillerin bileşik zamanlı çekimlerinde de önlük-artlık uyumunda aykırılışma görülür. götüürüdüğ.

Cevher filinin üzerine geldiği ismin son hecesindeki ünlü üzerinde uzayarak ortadan kalkmasıyla, önlük-artlık uyumu bozulmuştur. horantēmiş < horanta imiş, fihareğemiş < fukara imiş, yerkādık < erkek idik, oruşlūdū < oruçlu idi.

Bunların yanı sıra, Türkiye Türkçesi ağzılarında önlük-artlık uyumuna uyarken, Elbistan ağzında şahsi kullanımlar sonucu bazı kelimelerin uyuma uymadığı görülmektedir. sábebi, ğredi, köşğáridi, müráda, kimlíım, õsüz, sákizde, ğaysimiz, büyüğ, tamam.

2.1.1.4.2. Düzlük -Yuvarlaklık Uyumu

Dudak benzeşmesi de denilen düzlük-yuvarlaklık uyumu, yalın ya da ekler ile genişletilmiş kelimelerde ünlülerin düzlük-yuvarlaklık bakımından ilk hece ünlüsüne göre ayarlanması olayıdır (KORKMAZ 1994a, 53). Bu uyum, kelimenin ilk hecesinde düz bir ünlü varsa, sonraki hecelerde de düz, yuvarlak ünlü varsa sonraki hecelerde dar-yuvarlak veya düz-geniş ünlülerin kullanılması şeklinde ortaya çıkar (DEMİR ve YILMAZ 2006, 161). Düzlük-yuvarlaklık uyumunun, Orta Osmanlıca devresinde hızlı bir biçimde gelişmeye başladığı tahminleri doğrudur (DEVELİ 1995, 49). Bununla beraber XIX. yy. başında yazı lehçesi konuşmasında dudak uyumu tam olarak tespit edilmektedir (BANGUOĞLU 2007, 89). Söz konusu uyum artık Türkiye Türkçesinde belirli bir şekilde yerleşmiştir (ERGİN 2004, 72).

Elbistan ağzında bu kuralı bozan kelime sayısı oldukça fazladır ve düzlük-yuvarlaklık uyumu sağlam bir görünüm arz etmez. Ancak kimi zaman uyuma uymayan bazı kelimelerin bölge ağzında uyuma sokulduğu görülmektedir. davıınan, isdambııdāniñ, geliyirsniñs.

Bölge ağzında -yor şimdiki zaman ekinin, düzleşme yoluyla ya da kendisinden önceki “i” zarf-fiil ekini uzatarak, yine uyuma uymayan kelimeleri zaman zaman uyuma soktuğu görülür. yihiyııar, yetişiyr, geliyr, biçiyê, êdım, dı, duyü, annı, düm.

Çoğu zaman, bu kullanımın aksine -yor ekinin yuvarlak şekilleri kullanılmakta ve düzlük-yuvarlaklık uyumunun bozulduğu görülmektedir. evleniyollar, duyöm, görüyordum, nēdiyoiñ, görseyöör, çihartmıyördu, nēdiyoz, yetmüyö, ediyollar.

Bölgede dikkat çeken unsurlardan biri ise yanındaki sesi yuvarlaklaştırma temayülünde bulunan dudak ünsüzlerinin (b, v, m) bölge ağzında çoğu zaman yanındaki düz ünlülerle kullanılmasıdır. savıııñ, savırsıñ, tāvıııar, ııambııdā, savııııardı, ğavız, çabiğ, avııırdım.

Çok az örnekte, özellikle (m) sesinin yanında yuvarlaklaşma görülmektedir. ahamüyör, kēsmüñ, geçmüyö, yetişemüyöm, vērmuşlarımış.

Yine dudak ünsüzünün tesiriyle görülen yuvarlaklaşma örneklerinde uyuma aykırılık görülmektedir. mécbür, isdambuıa, ğavuz.

Elbistan ağzında tespit edilen bu örneklerden yola çıkılarak dudak ünsüzlerinin yanında düz ünlülerin varlığı baskın olarak görülmekte iken, kısmi olarak niteleyebileceğimiz birkaç örnekte de yuvarlaklaşma görülmektedir. Dudak ünsüzlerinin yanındaki ünlülerin genelde düz-dar olarak tespit edilmesi yöre ağzının karakteristik bir özelliğidir. Düzlük-yuvarlaklık uyumu özellikle fiil yapım ve çekim eklerinde bozulmaktadır.

-ki eki uyuma aykırı bir özellik arz etmektedir. bunuñki, ossuñki.

Yine -y sesinin daraltıcı ya da önlüleştiren tesirinden dolayı dudak benzeşmesinin bozulduğu örnekler tespit edilmiştir. üriyécik, ohumıyeni, söliyen, odiyê, öliyêdi, burıyá, görmiye, dolmıyê.

Turkish Studies

2.1.1.4.3. Genişlik-Darlık Uyumu

Genişlik-darlık uyumu bazı Türkiye Türkçesi ağızlarında karşımıza çıkan bir uyumdur⁶. Hem Türkçe hem de alıntı kelimelerde rastlanabilen bu uyum; kalınlık-incelik, düzlük-yuvarlaklık uyumları kadar yaygın değildir. Daha çok genişleme yönünde kendini hissettirir (GÜLSEREN 2000, 57). Elbistan ağızında ise bu uyum yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. *sâbı, dââl, soğodurdu, taân, gulaam, doom, nêem*.

2.1.1.5. Geniz Ünlüleri

Türkçede dilin arka tarafının yumuşak damağa teması ile genizden söylenen bir *ng* sesi vardır ki, biz buna nazal n adını vermekteyiz. Yazı dilimizde kaybolduğu halde, hemen hemen bütün Türkiye Türkçesi ağızlarında yaşayan nazal n'ler hece kaynaşması ve ünsüz düşmesi gibi durumlarda kaybolurlarken, fonksiyonlarını yanlarındaki ünlülere yükleterek, bunlara genzellik özelliği kazandırır. İşte bu nitelikteki ünlülere geniz ünlüleri adı verilir (GÜLENSOY 1988, 28-29). Bölgemiz ağızında bahsedilen bu genizleşme sadece /a/ ve /o/ ünlüsü üzerinde karşımıza çıkmaktadır. *sâa, baã, sônadan*.

2.1.1.6. Ünlülerde Düşme ve Türeme

2.1.1.6.1. Ünlü Düşmesi

Hece kuruluşları, ünlü karşılaşmaları, kelimeler arasındaki ulamalar, çabuk konuşma gibi etkenler ünlüleri düşüren nedenlerdir (SAĞIR 1995, 66).

Eklerle genişletilen ve en az üç heceli kelimelerdeki orta hecenin ünlüsü düşer. Çünkü Türkçede orta hecenin vurgusu diğer hecelere nazaran az olduğundan kelime ortasındaki vokalin düşmesi oldukça yaygındır (TİMURTAŞ 1977, 40). Elbistan ağızında tespit ettiğimiz *iç seste, vurgusuz orta hecede* (ÖZÇELİK ve BOZ 2001, 53) ünlü düşmesi görülmektedir. *orda, burda, şurdan, Şorda, nêrdenisiñ*.

Birincisi ünlü ile biten, ikincisi ünlü ile başlayan iki kelime arasında çabuk konuşma yüzünden bazen bağlantı kurulmakta, bu sırada birinci kelimenin son ünlüsü düşmektedir (ERCİLASUN 2002, 96). *ğadañ_alık, nayl_onusa, ik_üç, dah_eyi*.

Hece kaynaşması yoluyla da ünlülerin düştüğü görülmektedir. /k/, /g/, /ğ/, /k/, /y/ ve /r/ ünsüzlerinin erimesiyle yanyana gelen iki ünlüden dar olanı düşmüştür (ERDEM ve BÖLÜK 2011, 417). *muşlũna, baqtĩndan, sancãhan, eyim, kimlimde, mutfãñ, ayçiçã*.

Yan yana gelen iki ünlüden biri eriyerek kaybolurken, diğer ünlünün süresini uzatır. *nê< ne et, nólúyór< ne oluyor, nêdim < ne edeyim, şimdise < şimdi ise*.

Ayrıca i- fiilinde ve vasita hâli eki eklenirken ünlü düşmesi görülür (ERDEM, KİRİK, ÜST ve DAĞDELEN 2009, 2532). *êmrĩnen, onũnen*.

2.1.1.6.2. Ünlü Türemesi

Elbistan ağızında ünlü türemeleri kelime başında, ortasında ve sonunda görülebilmektedir. Örneklere bakıldığında, ya alıntı kelimelerde ya da kelime başındaki r ünsüzünün bulunduğu bazı kelimelerde ünlü türemesi görülmektedir. Diğer Türk lehçelerinde ve Türkiye Türkçesi ağızlarında kelime başında akıcı, özellikle sızıcı ünlüler kurallı bir şekilde bulunmaz (bk. GEMALMAZ 1995, 143; ŞANLI 1996, 119). *ırahmatlık*.

⁶ Geniş bilgi için bk. AYDIN 2002, 21; ERCİLASUN 1983, 82; GÜLSEREN 2000,57; SAĞIR 1995,46.

Kelime başında, ortasında veya sonunda çift ünsüz bulunan alıntı kelimelerde, bu iki ünsüz arasına genellikle dar bir ünlü girer. orkestira, firansızlarıñ, ğiredi, mètire.

Ayrıca i- cevher fiilinin düşmeyip, ünlü uyumlarına uydurularak kullanıldığı durumlar, bölge ağzında göze çarpmaktadır. Ayrıca cevher fiilinin ünlü uyumlarına tabi tutulduğu görülmektedir. varamazımissiñ, ğalımışidiğ, bişerimiş.

Elbistan ağzında son seste türemeye nadir de olsa birkaç kelimedede rastlanmaktadır. yaşındāhana, çocūhana.

Bölge ağzında sözcüğün aslı şeklini koruduğu bir örnek tespit edilmiştir. yañınız.

2.2.ÜNSÜZLER

2.2.1. Ünsüz Çeşitleri

Türk yazı dilinde bilinen 21 ünsüz bulunmaktadır. Bunlara ilaveten Elbistan ağzında karşımıza çıkan ünsüzleri şöyle gösterebiliriz: C, Ç, F, B, S, T, K, Ğ, Ķ, İ, ñ, v, y, m, l, r, h, h, z.

C: /ç/ ünsüzü ile başlayıp /c/ ünsüzü ile tamamlanan, ortak boğumlanmalı, yarı ötümlü bir ünsüzdür. bahCeyé, göC, zamanaCı, kèCe.

Ç: Katı, patlamalı, tonlu diş eti ünsüzü /c/ ile yine katı, patlamalı, tonsuz diş eti ünsüzü /ç/ arasında boğumlanan, bir bakıma /c/ ile başlayıp /ç/ ile tamamlanan müşterek boğumlanmalı bir ünsüzdür (SAĞIR 1997b, 394-395). ğoÇağlardı, Çeyi.

F: /v/-/f/ arası boğumlanan ve daha çok /f/'ye yönelik bir sestir (SAĞIR 1999, 995). Yarı ötümlü, katı, patlayıcı bir diş dudak ünsüzüdür. tıraFıĶ, hëriFim.

B: /b/ ile /p/ arasında, daha çok /b/ ünsüzünün boğumlanma noktasına yakın, yarı ötümlü çift dudak ünsüzüdür. Bölge ağzında kullanımı yaygındır. doİaB, hëB, ğötürüB, ékiB, öB, münāsiB.

S: /s/ ile /z/ arasında boğumlanan, katı, sızıcı, yarı ötümlü bir diş sesidir. ğıS, yüS, söSüm, biS, ğetmiS, ıSğın.

T: /t/ ile /d/ arasında boğumlanan, katı, patlayıcı, yarı ötümlü bir diş ünsüzüdür. dörT, aletTiriğ, ToİdururduĶ, işTe, duTdu, aTmaları, dësTuruñ.

ğ: Elbistan ağzında sistemli olarak görülen, katı, patlayıcı, ötümlü bir art damak ünsüzüdür. ğazāsinden, ayağğabı, ağlīma, yaşlılığ, ğūlaĶ.

K: /k/ ile /g/ ünsüzü arasında boğumlanan, katı, patlayıcı bir ön damak ünsüzüdür. hëKme, ësKihi, şindiK, içeceK, ğeçindiK, Kez.

Ķ: Bölge ağzında sistemlilik arz eden katı, patlayıcı, ötümsüz bir art damak ünsüzüdür. ĶóĶlü, uzak.

Ķ: /ķ/ ile /ğ/ arasında boğumlanan, katı, patlayıcı, yarı ötümlü bir art damak ünsüzüdür. baĶma, oİacaĶ, accıĶ, bardaĶlar, topraĶdan, ğapaĶlardıĶ.

İ: Bölge ağzında art sıradan ünlülerle birlikte sistemli bir şekilde kullanılan ünsüzdür. Gevşek boğumlanmalı ve akıcı bir sestir (AYDIN 2002, 26). alıyoİİarsa, oİur, doğmİuyüm, yapalrımiş.

İ: Belli belirsiz söylenen akıcı İ ünsüzüdür. Bölge ağzında sistemli değildir. Şahsi kullanımlara bağılı olarak ortaya çıkmaktadır. şeİe.

ñ: Türk dilinin bilinen en eski dönemlerinden beri dikkati çeken seslerinden biridir. Hemen hemen bütün Eski, Orta ve Yeni Türkçe dönemlerinin yazı dili durumundaki lehçe ve şivelerinden kalma metinlerdeki imlâları dolayısıyla, Türkoloji dünyasındaki çevriyazılarında [ng], [ŋ] veya [ñ] gibi şekillerde tespit edilen bir sestir (ERSOYLU 2000, 97). Eskiden adı “sağır nun” olan dil ardı [ñ] sesi, Türkiye Türkçesi ağızlarında oldukça yaygındır (BOESCHOTEN 2000, 96). [ñ] ünsüzünün boğumlanması, dil sırtının yumuşak damakta kapanması ile oluşur (SAGIR 1997b, 402). annatñ, bunuñki, ahmeTleriñ, oñarıñ, gõñsuydu, gèdemedñi, bânzere, yèñi.

y: Yarı ünlü, akıcı, düşmek üzere olan /y/ ünsüzdür. bõyõtdük, dèyi, bilmüyõm, èyi.

m: Akıcı, patlayıcı, çift dudak ünsüzü /m/ 'nin belirsizleşmesiyle ortaya çıkan ötümlü bir ünsüzdür. oļmasıñ.

h: Ötümsüz, katı, sızıcı /h/ ünsüzünün belli belirsiz söylenmesiyle ortaya çıkan bir ünsüzdür. Elbistan ağızında şahsi kullanımlara bağlı olarak görülmektedir. tārih.

r: Akıcı, sızıcı ve titrek olan /r/ ünsüzünün belirsizleşmesiyle ortaya çıkan ötümlü bir ünsüzdür. Bölge ağızında sistemli değildir. marđin, yĩrmi, nèrem, oļur.

h: Katı, sızıcı, ötümlü bir art damak ünsüzdür. Bölge ağızında şahsi kullanımlara bağlı olarak görülmektedir. sıhıntısı, bahıyım, yĩhiyilār, řaħa, arħa, ĥonun.

z: Katı, sızıcı bir diş sesi olan /z/ 'nin, patlayıcı /n/ sesinin boğumlanma noktasına çekilerek söylenmesiyle ortaya çıkan bir ünsüzdür. Bölge ağızında kişisel kullanımlarda tespit edilmiştir. ğızım, ğuzusu, bizim.

v: Katı, sızıcı, ötümlü bir diş dudak ünsüzü olan /v/ 'nin yuvarlak ünlülerle kullanılması sonucu ortaya çıkmaktadır. Bulunduğu sözcükte, şayet varsa yanındaki düz ünlüleri de yuvarlaklaştırma gibi bir özelliğe sahiptir. savırıyõk.

2.2.2. Ünsüz Değişmeleri

2.2.2.1. Ötümlüleşme

Kelimelerin başında, ortasında ve sonunda olmak üzere üç şekilde ötümlüleşme meydana gelir.

2.2.2.1.1. Kelime Başında Ötümlüleşme

Elbistan ağızında, kelime başında görülen ötümlüleşme, sistemlilik arz eder.

/k-/>/ğ-/ değişimi:

Bölge ağızında en sık görülen kelime başı ötümlüleşmedir. ğurban, ğadın, ğapıda, ğardaşı, ğaşdı, ğocama, ğolyá, ğızıyım, ğāfiliye.

/k-/>/g-/ değişimi:

Eski Türkçe'deki /k-/ 'nin Güney-Batı lehçelerindeki tarihi seyri içerisinde Batı Türkçesinde de tonlulaşıp /g-/ 'ye dönüşmesi bir kural niteliği kazanmıştır (KORKMAZ 1994a, 79 ve TİMURTAŞ 1977, 49). ğendi.

/t-/>/d-/ değişimi:

Eski Türkçe'de /d-/ sesi bulunmaz. Bu değişim Batı Türkçesi devresinin başında görülen bir ötümlüleşme eğiliminin sonucudur (CAFEROĞLU 1964, 21). damam, doĞdura, daşlar.

/p-/>/b-/ değişimi:

Eski Türkçe'de kelime başında /p-/ ünsüzü yer almaz (AYDIN 2002, 28). Bazı alıntı kelimelerde /p-/ler /b-/ye dönüşmüştür. Eski Türkçedeki bazı kelimelerdeki /b-/ler ise korunmuştur. bişiriñ, buľub, batlıcan.

2.2.2.1.2. Kelime Ortasında Ötümlüleşme**/-t-/>/-d-/ değişimi:**

Bu değişim Batı Türkçesi'nde oldukça yaygındır (bk. AYDIN 2002, 29). geçmişden, misdafa, étdim, hatırlamışdır, isdiyerek, işde, unuduğum, êmekden, şubadıñ.

/-k-/>/-ğ-/ değişimi:

Elbistan ağzında kelime içinde /-k-/ların /ğ-/ya dönüşmesi, en sık görülen değişimelerdendir. anğaradan, ağbayır, çocuğları, ayağğabı, başğaydı, alışğın.

/-k-/>/-g-/ değişimi:

Alıntı kelimelerde ve Türkçe kelimelerde kelime ortasındaki /-k-/nin /-g-/ye dönüştüğü görülmektedir. êgileri, têrgledik, teşgilâtı, êsgi, köşgerliğ, ilkingi.

/-k-/>/-K-/ değişimi:

/-k-/ sesinin ötümlüleşerek /-K-/ya dönüşmesiyle ortaya çıkmaktadır. Elbistan ağzında sıkça görülen bir ötümlüleşmedir. aKbayır, baKma, baKma, doKdura, aKlıma.

/-k-/>/-K-/ değişimi:

Bölge ağzında bir kelimedede /-k-/nin /-K-/ye dönüştüğü görülmüştür. êsKihî.

/-ç-/>/-C-/ değişimi:

Kısıtlı sayıda tespit edilebilmiştir. Yine bahCeyé , kêCe.

/-t-/>/-T-/ değişimi:

Şahsi kullanımlara bağlı olarak karşılaşılmaktadır. yoğTu, geşTi, aTmaları.

/-f-/>/-F-/ değişimi:

Nadir tespit edilebilen ötümlüleşmelerdendir. hêriFim, aFat.

2.2.2.1.3. Kelime Sonunda Ötümlüleşme**/-k-/>/-ğ-/ değişimi:**

Kelime sonunda görülen bu değişim, özellikle /-k/ ile biten bir kelimededen sonra, ünlü ile başlayan bir kelimenin gelmesiyle ortaya çıkmaktadır. farğ_etmez, sādığ_inek, doľduruduğ_êvlerimiz.

Yine bazı kelimelerde bu kurala uyulmadığı da görülmektedir. Elbistan ağzında bu durumun örneklerine sıkça rastlanmaktadır. çoğ duymaz, oľarağ buradaľar, yoğ torunum, uzağ değldi, sıddığ yapraklı.

/-k-/>/-g/ değişimi:

/-k/ ile biten bir kelimededen sonra ünlü ile başlayan bir kelime geldiğinde ötümlüleşme meydana gelir. Kelime sonunda sadece bir örnekte bu değişim görülmektedir. êrkeğ_ismi.

/-k/ > /-K/ değişimi:

Alıntı ya da Türkçe kelimelerde nadiren görülen bir değişimdir. müstáaK, analıK.

/-k/ > /-K/ değişimi:

Şahsi kullanımlara bağlı olarak görülen bir değişimdir. érkeK, sürerdiK.

/-ç/ > /-C/ değişimi:

Sert sessiz /-ç/ ile biten bir kelimedenden sonra yine ünlü ile başlayan bir kelime geldiğinde ötümlüleşme meydana gelir. göC_êlbisdanda.

/-t/ > /-T/ değişimi:

Kelime sonundaki /-t/ ötümlüleşmesi ulama ile ortaya çıkmaktadır. Elbistan ağzında sadece bir örnekte görülmektedir. nohuT_ónnar.

/-p/ > /-B/ değişimi:

Bu değişim de kelime sonunda hem ulama ile hem de belli bir kurala bağlı olmaksızın karşımıza çıkmaktadır. gótürüB_úúdüyók, öB_öB, édiB, hêB.

2.2.2.2. Ötümsüzleşme

Elbistan ağzında ötümsüzleşme, ötümlüleşmeye göre daha nadir görülmektedir. Bu durum Batı Türkçesinin ötümlüleşme yönündeki eğimlerinden kaynaklanır (AYDIN 2002, 29).

2.2.2.2.1. Kelime Başında Ötümsüzleşme**/-z/ > /-s/ değişimi:**

Sadece bir alıntı kelimedede karşımıza çıkmaktadır. satán.

/-c/ > /-ç/ değişimi:

Yine bölge ağzında, şahsi kullanıma bağlı olarak tespit edilmektedir. çekedimiñ.

/-b/ > /-p/ değişimi:

Yalnızca bir kelimedede rastlanılan bir değişimdir. pütün.

2.2.2.2.2. Kelime Ortasında Ötümsüzleşme**/-b/ > /-B/ değişimi:**

Sadece bir örnekte görülmüştür. Şahsi kullanıma bağlı olarak ortaya çıkmıştır. yáBayı.

/-b/ > /-p/ değişimi:

Bir örnekte karşımıza çıkmıştır. áplám,

/-z/ > /-S/ değişimi:

Sıkça görülen bir değişimdir. Yalnızca kişisel kullanımlarda görülmektedir. söSüm, ıSgın, bāSı.

2.2.2.2.3. Kelime Sonunda Ötümsüzleşme

Kelime sonunda ötümsüzleşme, Türkçenin genel eğilimine uygun düştüğü için (GEMALMAZ 1995,177) bölge ağzında pek sık görülmez.

/-z/>/-s/ değişimi:

Bölge ağzında karşımıza çıkan tek kelime sonu ötümsüzleşmesidir. sékiS, yüS

2.2.2.3. Sızıcılaşma**2.2.2.3.1. Kelime Başında Sızıcılaşma****/b->/m-/ değişimi:**

Sadece bir kelimedede karşımıza çıkmıştır. muñariñ.

2.2.2.3.2. Kelime Ortasında Sızıcılaşma**/-k->/-h-/ değişimi:**

Elbistan ağzında, art damak ünsüzü /k/ yerine gırtlak ünsüzü /h/'nin daha sık kullanıldığı görülmektedir. En sık görülen sızıcılaşmadır. toħa, baħanlıundan, sıħıntısı, şaħa, oħúyüp, yóħarı, diérbaħırını.

/-b->/-m-/ değişimi:

Bölge ağzında pek görülmeyen bu değişim, sadece “gimi” kelimesinde sistemli olarak karşımıza çıkmaktadır.

/-k->/-h-/ değişimi:

Sıfat yapan -ki'nin /h/'li kullanımına rastlanılmaktadır. Bu kullanım zaman zaman göze çarpar. ësKihi.

/-ç->/-ş-/ değişimi:

Bölge ağzında pek de yaygın olmayan bir değişimdir. Kelime içinde, hece sonunda sızıcı ya da patlayıcı bir ünsüzden önce meydana gelir (AYDIN 2002, 31). gëşdi, orúşlıdú, ğaşdı.

2.2.2.3.3. Kelime Sonunda Sızıcılaşma**/-ç/>/-ş/ değişimi:**

Genellikle tek heceli kelimelerde görülmektedir. gëş, ğaş, hiş, üş.

2.2.2.4. Sürekli Ünsüzler Arasındaki Değişmeler**2.2.2.4.1. Kelime Başında Sürekli Ünsüzler Arasındaki Değişmeler****/v->/m-/ değişimi:**

Bölge ağzında, yalnızca bir kelimedede tespit edilen bir değişimdir. méfaat

Bunun dışında ilerleyici benzeşme yoluyla da bu değişimin görüldüğü örneklere rastlanmaktadır. gëlinim mar.

/h->/f-/ değişimi:

Yalnızca bir kelimedede karşımıza çıkmaktadır. fortumunan.

2.2.2.4.2. Kelime Ortasında Sürekli Ünsüzler Arasındaki Değişmeler**/-m->/-ñ-/ değişimi:**

Örneklere pek sık rastlanılmayan bir değişimdir. “goñşumuz” kelimesinde, kelimenin Eski Türkçedeki kullanımının halen yaşıyor olduğu görülmektedir. Yine “bemiñkileri” örneğinde damak

ünsüzü /k/'den önce gelen /n/'nin damaksıllaştığı, genizsi bir ses olan /ñ/'ye dönüştüğü görülmektedir.

/-n- /> /-ñ- / değişimi:

Diş ünsüzü /n/'nin ön damak ünsüzü /ñ/'ye dönüşmesidir. Bölge ağızında, iyelik eklerinde görülen bir değişimdir. mahálleniñ, onuñ.

/-n- /> /-m- / değişimi:

Bölge ağızında şahsî kullanım sonucu görülmektedir. bemiñkileri.

/-ş- /> /-s- / değişimi:

Diş eti sesi olan /s/'nin kendisine yakın olan diş sesi /ş/'ye dönüşmesidir. Bir kelimedede karşımıza çıkmaktadır. İnsaat.

/-z- /> /-s- / değişimi:

Tonlu olan /z/ sesinin tonsuz /s/'ye dönüşmesidir. Bölge ağızında bir kelimedede karşımıza çıkmaktadır. yüsüg.

/-r- /> /-l- / değişimi:

Türkiye Türkçesi ağızlarında sık rastlanılan değişimlerdenidir (KORKMAZ 1994a, 91). Elbistan ağızında sistemlilik arz eden bir değişimdir.

Genellikle ses benzeşmesiyle meydana gelen bir değişimdir. dëller, oľabililler, vërillerdi, gëdellerdi, gëliller.

“güleşe” kelimesindeki değişim ise şahsi kullanıma bağlı olarak ortaya çıkmıştır.

/-l- /> /-r- / değişimi:

Bir kelimedede şahsi kullanıma bağlı olarak görülmektedir. soruķ.

Bölge ağızında “fërc” kelimesinde görülmüştür.

/-l- /> /-r- / değişimi:

Bu değişim de ses benzeşmesi sonucu görülen değişimlerdenidir. toplalılar, alıyoollar, soralılar, arıyoollarımış, yapalılar, yapıyoolları, çalalılar.

Ayrıca bu değişim, “burgur” kelimesinde, kelimenin kolay söylenişine bağlı olarak görülmektedir.

/-v- /> /-y- / değişimi:

Şahsi kullanıma bağlı olarak, sadece bir örnekte karşımıza çıkar. sëyâb.

/-ğ- /> /-v- / değişimi:

Bölgenin karakteristiğini yansıtan kelimelerdendir. savıllıñ.

/-r- /> /-n- / değişimi:

Bir kelimedede şahsi kullanıma bağlı olarak karşımıza çıkmaktadır. onayı.

/-r- /> /-y- / değişimi:

Pek yaygın olmayan bir değişimdir. Bir kelimedede görülmektedir. giydim

Turkish Studies

/-g-/>/-y-/ değişimi:

Bölge ağzında /g/ sesi düşerken yerini y sesine bırakmıştır. Çok fazla örneğine rastlanılmamıştır. diyál< değil.

/-h-/>/-y-/ değişimi:

Bir örnekte karşımıza çıkar. ğayfałtı.

/-v-/>/-f-/ değişimi:

Bölge ağzında bir kelimedede karşımıza çıkmıştır. ğayfałtı.

2.2.2.4.3.Kelime Sonunda Sürekli Ünsüzler Arasındaki Değişmeler**/-h-/>/-f/ değişimi:**

Bir kelimedede karşımıza çıkmaktadır. sifaf.

/-n-/>/-m/ değişimi:

Diş sesi olan /n/ ile biten bir kelimededen sonra dudak seslerinden birinin gelmesi sonucu, /n/ sesi yerini dudak sesi olan /m/'ye bırakmıştır. om beş.

/-ş-/>/-s/ değişimi:

Her iki sesin boğumlanma noktalarının birbirine yakın olmasından ötürü bu değişime bölge ağzında zaman zaman rastlanmaktadır. gelişmiş, evlenmiş, etmiş.

/-s-/>/-ş/ değişimi:

Bir kelimedede görülmektedir. hërkeş.

/-ş-/>/-S/ değişimi:

Bir örnekte karşımıza çıkmaktadır. gètmiS.

/-r-/>/-l/ değişimi:

Bölge ağzında yalnızca bir örnekte, şahsi kullanıma bağlı olarak tespit edilmiştir. Sıvál.

2.2.2.5. Süreksizleşme

Süreksizleşme, Türkiye Türkçesi ağızlarındaki genel temayüle uygun olarak (AYDIN 2002, 32) Elbistan ağzında pek yaygın değildir. Ama bazı örneklerine rastlamaktayız.

2.2.2.5.1.Kelime Başında Süreksizleşme**/m-/>/b-/ değişimi:**

Şahsi kullanıma bağlı olarak, bir örnekte karşımıza çıkmaktadır. béseła.

/v-/>/b-/ değişimi:

Yalnızca “burdı” örneğinde, kişisel kullanımla birlikte görülmektedir.

2.2.2.5.2.Kelime Ortasında Süreksizleşme**/-m-/>/-b-/ değişimi:**

Dudak ünsüzlerinin birbiri yerine kullanımı, kişisel kullanımlara bağlı olarak görülebilmektedir. Bölgede, bunun örneklerinden biri de süreksizleşme olayında tespit edilmiştir. görbiyüm.

/-ş- /> /-ç- / değişimi:

Nadir görülen değişimlerdendir. Yine boğumlanma noktaları yakın olan /ş/ ve /ç/ seslerinin birbiri yerine kullanılması söz konusudur. göÇallardı.

/ş- /> /ç- / değişimi:

Bir örnekte karşımıza çıkmaktadır. çēmiz.

/-h- /> /-ğ- / değişimi:

Bir örnekte, systemsiz olarak görülmektedir. bağçıyá.

/-h- /> /-k- / değişimi:

Bölge ağzında, “mıķdar” kelimesinde tespit edilen bir değişmedir.

/-r- /> /-ğ- / değişimi:

Şahsi kullanıma baēlı olarak ortaya çıkmıştır. Yalnızca bir örnekte görülmektedir. buēaya.

2.2.2.6. Süreksiz Ünsüzler Arasındaki Deēişmeler**2.2.2.6.1. Kelime Başında Süreksiz Ünsüzler Arasındaki Deēişmeler****/-b- /> /-p- / değişimi:**

Elbistan ağzında yalnızca “paķla” örneğinde sistemli olarak söylendiēi tespit edilen bir değişimdir.

/ķ- /> /c- / değişimi:

Yöre ağzında bir kelimedede tespit edilmiş, nadiren görülen bir değişmedir. caynatıyóm.

2.2.2.6.2. Kelime Ortasında Süreksiz Ünsüzler Arasındaki Deēişmeler**/-ķ- /> /-t- / değişimi:**

Bölge ağzında “ayıtlañ” kelimesine özel olarak tespit edilmiş bir değişimdir.

/-b- /> /-p- / değişimi:

Bir örnekte karşılaşılan, boğumlanma noktası birbirine yakın olan seslerin kullanımından doğan bir değişmedir. aplaşlar.

2.2.2.6.3. Kelime Sonunda Süreksiz Ünsüzler Arasındaki Deēişmeler**/-p- /> /-B- / değişimi:**

Bölge ağzında, alıntı kelimelerde görülen kelime sonundaki ötümlünün yeniden ortaya çıkmasına baēlı olarak görülmektedir. Kelimenin aslı kullanımına uygun olarak görülen bir değişimdir. Bir kelimedede görülmektedir. münāsiB.

/-p- /> /-b- / değişimi:

Bir kelimedede, şahsi kullanıma baēlı olarak tespit edilmiştir. küb.

2.2.2.7. Kelime İçinde Ünsüz Benzeşmesi

Bir kelimedede yan yana gelen veya söyleyişte birbirini takip eden iki kelimededen birinin sonunda bulunan ünsüzle, diēerinin başında bulunan ünsüz birbirlerine tesir ederler (BANGUOēLU 1959, 6). Dolayısıyla boğumlanma noktaları birbirine yakın olan iki ünsüz birbirine benzeşir (ERDEM VE BÖLÜK 2011, 424).

İçşes ünsüz benzeşmelerine sıkça rastlanan Türkiye Türkçesi ağızları benzeşme yönünden zengin bir malzemeye sahiptir (CAFEROĞLU 1988a, 2).

-rl->-ll- benzeşmesi:

Elbistan ağzında sistemli olarak görülen, sıklıkla karşılaşılan bir benzeşmedir. /r/ ünsüzü ile biten bir kelimenin ardından /l/ ile başlayan bir ek gelirse, /r/ ünsüzü benzeşme yoluyla /l/’ye dönüşür. Avurt-diş sesi olan /l/ ünsüzü önündeki ünsüzle çok defa benzeşir (BOEV 1972, 216). deller, gèdellerdi, diyòllar, soraıllar, bırakıllar, alıyoıllarsa, mèzelliğ.

-rl->-rr- benzeşmesi:

Bölge ağzında nadiren görülen bir benzeşmedir. Sadece “tarrada” örneğinde görülmektedir.

-nl->-nn- benzeşmesi:

Elbistan ağzında yaygın olarak görülen benzeşmelerdendir. Ekleşme sırasında kelime sonundaki /n/ ünsüzü, gerileyici benzeşme yoluyla /l/ ünsüzüne dönüşür. annadı?, oıannar, bunnarı, annaşıp, onnar, müslümannıK, dinneyiñ, gèlinnik.

-nl->-ll- benzeşmesi:

Sadece bir örnekte görülen, sistemli olmayan ilerleyici bir benzeşmedir. güller.

-ls->-ss- benzeşmesi:

Yine nadiren görülen bir benzeşmedir. “ossuñ” kelimesinde sistemli kullanıldığı tespit edilmiştir.

-sl->-ss- benzeşmesi:

Şahsi kullanım sonucu ortaya çıkan bir benzeşmedir. assa < aslı.

-şs->-ss- benzeşmesi:

Yalnızca öğrenilen geçmiş zaman eki –miş’e şahıs ekleri getirildiğinde görülebilen bir değişimdir. Ekleşme sırasında /ş/ sesi ilerleyici benzeşme yoluyla /s/ sesine dönüşür. duymamıssıñ, alımısım, varamamıssıñ.

-kt->-tt- benzeşmesi:

Sadece bir örnekte karşılaşılan bu benzeşme, “álettiriğ” alıntı kelimesinin kullanımında sistemli olarak görülmektedir.

-rs->-ss- benzeşmesi:

/r/ ile biten bir kelimedenden sonra /s/ ile başlayan bir kelime geldiğinde, /r/ sesi ilerleyici benzeşme yoluyla /s/ sesine dönüşür. Bu benzeşme, bölge ağzında bir örnekte görülmektedir. bis sirke.

2.2.2.8. Benzeşmezlik

Benzeşmezlik bir kelime içinde, birbirine bitişik ya da uzak olan ve boğumlanma yerinde birbirinin eşiti iki ayrı boğumlanma hareketinin, iki ayrı boğumlanma yerinde iki ayrı boğumlanma hareketi haline girmesi demektir (GÜLENSOY 1987, 130).

Yazı dilinde ünsüzler ötümlülük ötümsüzlük bakımından uyuma girerler. Ancak bu durum Elbistan ağzında tamamen yerleşmiş değildir. baıçcede, isdersem, ehdiyacı, sınıfdan, yètmışden.

Bölge ağızında /ç/ sesinin yerini /ş/ sesine bırakması benzeşmezliğe neden olur. Bu nedenle süreklilik süreksizlik yönünde bir benzeşmezlik meydana gelmektedir (bk. ERDEM ve BÖLÜK 2011, 425). geçdi, oruşlūdú, ğaşdı.

2.2.2.9. Ünsüz İkizleşmesi

Bir ünsüzün çeşitli nedenlerden dolayı iki defa söylenmesidir. Kelime şekillerinin bir özelliği, her unsurun tek bir fonksiyona sahip olmasıdır. Gramer fonksiyonu unutulmuş veya değişmiş olurken onu ifade eden başka bir unsur kelimeye katılır (ŞÇERBAK 1996, 123). Elbistan ağızında /b/, /c/, /n/, /ş/, /z/ ünsüzlerinin ikizleştiği görülmektedir. dēBbōmuz, güccük, yanna, aşşāya, azzık.

2.2.2.10. İkiz Ünsüzlerin Tekleşmesi

Elbistan ağızında ünsüz tekleşmesi, ünsüz ikizleşmesine göre daha az görülmektedir. Birkaç alıntı kelime ve ekleşme sırasında aynı ünsüzlerden birinin kaybolduğu görülmektedir. evel < evvel, ama < amma, çocūhana < çocukken.

2.2.2.11. Ünsüz Düşmesi

Kelime başında, ortasında ve sonunda olmak üzere, üç şekilde ünlü düşmesi görülmektedir.

2.2.2.11.1. Kelime Başında Ünsüz Düşmesi

Ünsüzlerin kelime başında tamamen düşmesi Türk dillerine geniş ölçüde yayılmamıştır (SEVORTYAN 1972, 543).

/y-/ düşmesi:

Elbistan ağızında, ünlü ile biten bir kelimedenden sonra /y/ sesi ile başlayan bir kelime geldiğinde, ikinci kelimedeki /y/ sesi düşme eğilimi gösterir. Ulama ya da hece kaynaşmasıyla ortaya çıkar. ötä_ánında < öte yanında, bo_öz < bu yüz.

/h-/ düşmesi:

Alıntı bir isim olan “Hüseyin” isminin kullanımında /h-/ sesinin düştüğünü görüyoruz. üseyin.

2.2.2.11.2. Kelime Ortasında Ünsüz Düşmesi

Elbistan ağızında kelime ortasında ünsüz düşmesine sıkça rastlanmaktadır. /-g-/, /-h-/, /-k-/, /-k̄-/, /-l̄-/, /-l-/, /-m-/, /-n-/, /-ñ-/, /-r-/, /-y-/ ünsüzlerinin kelime ortasında düştüğü görülmektedir.

/-g-/ düşmesi:

Kelime ortasındaki /-g-/ ve /-ğ-/ ünsüzleri sızıcılaşarak düşer. gēldjinde, doan, baĝañ, cjeşim, saĝolasıñ, çocuım, búazımı, káat.

/-h-/ düşmesi:

Bazı alıntı kelimelerde kelime ortasındaki /-h-/ ünsüzünün düştüğü görülmektedir. Elbistan ağızında karakteristik olarak görülen bu düşmeye sıkça rastlanmaktadır. ilāa, zaar, müstāaK, müsine, memet.

/-k-/ düşmesi:

Bölge ağızında genellikle hece kaynaşması sırasında, kelime ortasında /-k-/ ve /-k̄-/'nın sıklıkla düştüğü görülür. ufādıĝ, yōdü, yōsa, laĝabım, baĝalıım, güçcücük.

Turkish Studies

/-l-/ düşmesi:

Kelime ortasında /-l-/ ya da /-l̄-/ düşmesi Elbistan ağzında sıkça görülen düşmelerdendir. muñarıñ, қаһiyö, atmış.

Bazı örneklerde ise /-l-/ düşerken, kendinden önce gelen ünlüyü uzatmıştır. gōnüm, dīniyék, ānamıyom, ānadım.

/-m-/ düşmesi:

Yalnızca “biziki” örneğinde görülen, sistemli olmayan bir düşmedir.

/-n-/ düşmesi:

Türkçede, konuşma dilinde, hece sonunda iki ünsüzün söyleniş zorluğundan dolayı bu seslerden biri düşer. Elbistan ağzında, bu durumlarda varsa, genellikle kelime ortasındaki /-n-/’nin düştüğü görülür. gēş, gēç, ireçber.

/-ñ-/ düşmesi:

Yöre ağzında, “sonra” kelimesinde ya da kimi şahıs çekim eklerinde /-ñ-/’nin düştüğü görülmektedir. sōra, dedijz, baā,

/-r-/ düşmesi:

Elbistan ağzında kelime ortasındaki /-r-/ ünsüzünün sıkça düştüğü görülmektedir. Bunda /r/ sesinin eriyiciliğinin payı büyüktür. Özellikle geniş zaman eki -r’ nin kelime ortasında düştüğü gözlemlenir. ölüyomuş, tanıyoduğ, sōna, durmuyomuş, ölüyomuş, vēriler, dēēşdidi, diyósañi, durusañ, dolduruduğ, yatırdıg.

“sonra” kelimesinde /-r-/’nin düştüğü örnekler de yöre ağzı için karakteristiktir.

/-y-/ düşmesi:

Elbistan ağzında sıklıkla görülen düşmelerdendir. Bölge ağzı için sistemlilik arz eder. /-y-/ sesi düşme olayı sırasında kendinden önce gelen ünlüyü uzatarak kaybolur. rēhán, mādanız, bōle.

Alıntı bir kelime olan “televzonnara” örneğinde, /-y-/ ünsüzü sistemli olarak düşer.

Bazı Türkçe kelimelerde, ekleşme sırasında iki ünlü arasında kalan akıcı /-y-/ ünsüzü kimi zaman düşer. şeē, buralijm, burdaām, böödüm.

2.2.2.11.3. Kelime Sonunda Ünsüz Düşmesi

Elbistan ağzında kelime sonunda ünsüz düşmesi, kelime ortasındaki ünsüz düşmesine göre daha az görülmektedir.

/-k-/ düşmesi:

Bölge ağzında sadece “anca” örneğinde sistemli olarak görülen bir düşmedir.

/-l/ düşmesi:

Şahsi kullanıma bağlı olarak sadece bir kelimedede düştüğü görülmektedir. dēe < değıl.

/-n/ düşmesi:

Bölge ağzında karakteristik özellik arz eden ancak nadiren görülen bir düşmedir. Çıkma hali eki -den ile Eski Türkçede vasita hal eki olarak görülen -nen eklerinde örneklerine rastlanmıştır. yapalakda, anasīne.

/-r/ düşmesi:

Kelime sonunda /-r/ düşmesi yöre ağzında sıkça görülen düşmelerdendir. Yöre ağzında bazı alıntı ve Türkçe kelimelerde karşımıza çıkmaktadır. hambîgê, zahâ, ğaynatmiyö, durúyó,

/-y/ düşmesi:

Birkaç kelimenin sonunda /-y/'nin düştüğü görülmektedir. düve, şe.

2.2.2.12. Ünsüz Türemesi

Ünsüz düşmesi, ünsüz benzeşmesi, hece kaynaşması gibi bazı ses olaylarından anlaşılacağı üzere, boğumlanma bakımından basitleşme niteliği gösteren Güney-Batı Anadolu ağızları, herhangi bir yapı özelliği bulunmayan ve boğumlanmada normalden fazla emek isteyen parazit ünsüzlere dayanıklı değildir (KORKMAZ 1994b, 82-83). Ünsüz türemesi Elbistan ağzında, kelime başında, ortasında ve sonunda olmak üzere üç şekilde görülebilmektedir.

2.2.2.12.1. Kelime Başında Ünsüz Türemesi

Elbistan ağzında kelime başında /b-/ , /h-/ , /y-/ ünsüzlerinin türediği görülmektedir.

/b-/ türemesi:

Kişisel kullanıma bağlı olarak, yalnızca bir örnekte görülmektedir. bilacı.

/h-/ türemesi:

Bölge ağzında sıkça ve sistemli olarak görülen türemelerdendir. İşaret sıfatı ya da işaret zamirlerinden önce geldiği örneklere rastlanmaktadır. hêlbet, hadamı, hönun.

/y-/ türemesi:

Kelime başında /y-/ türemesi, yalnızca “yêrkâdik” kelimesinde sistemli olarak görülür.

2.2.2.12.2. Kelime Ortasında Ünsüz Türemesi

Elbistan ağzında en az rastlanan türeme, kelime ortasında görülen ünsüz türemesidir.

/-r/ türemesi:

Şahsi kullanıma bağlı olarak yalnızca “örertmenner” kelimesinde görülmektedir.

/-y-/ türemesi:

Yine yalnızca tek konuşurda karşılaşılan bir türemedir. yiyéynim.

2.2.2.12.3. Kelime Sonunda Ünsüz Türemesi**/-y/ türemesi:**

Sadece bir kelimedede sistemsiz olarak görülmektedir. arpáy.

/-ç/ türemesi:

Sistemlilik arz etmez. Bölge ağzında “hafdaç” kelimesinde görülmektedir.

/-f/ türemesi:

/-f/ türemesi Elbistan ağzında “hêrif” yani “yok artık” anlamına gelen bir kelimedede sistemli olarak tespit edilmiştir. Bu kelimenin “hêri”li kullanımlarına da rastlanmıştır.

/-ğ/ türemesi:

Şahsi kullanıma bağlı olarak görülmektedir. haļağ.

2.2.2.13. Göçüşme

Genellikle iki komşu ünsüzün birbiriyle yer değiştirmesidir (AYDIN 2002, 36). Telaffuz cihazlarının fizyolojik örgüsünden doğma bir gelişmesi olan göçüşme fonetik bir olaydır. Ayrıca söz ve deyim zenginliği açısından dilimiz için büyük öneme sahiptir (CAFEROĞLU 1988b, 1). Elbistan ağzında pek sık rastlanmamaktadır. havļa < helva.

2.2.2.14. Hece Kaynaşması

Hece kaynaşması, iki ünlü arasında bulunan /g/, /ğ/, /k/, /ķ/, /n/, /ñ/, /r/, /y/ ünsüzlerinin erimesiyle ortaya çıkmaktadır. Hece kaynaşması çoęu zaman ekleşme sırasında meydana gelir. Hece kaynaşmasında kaybolan sesler fonksiyonlarını yine uzunluk şeklinde, kalan hecenin üstüne yüklerler (GÜLENSOY 1987, 127). Elbistan ağzında hece kaynaşmasına sıkça ve sistemli olarak rastlanmaktadır. gēldiz, bilim, sürmī, duyōm, ğulā, ēyim, bēle, kimlī, vēriciz, yirtīna, gēdemedīñi, bēñiler, dirāñ, aşşāya, mutfañ, yēmāñi, ayçiçā, sōnadan, ūriyēcik, aşşā.

Elbistan ağzında hece kaynaşmasının, iki komşu kelimenin yan yana gelmesiyle görülen örnekleri de mevcuttur. nōtīm < ne utayım, řideñ < şey eden, ēsgikimi < eskisi gibi, sabahādar < sabaha kadar, bō_ādar < bu kadar.

Yine yöre ağzında rastlanan bir diğer kaynaşma türü ise soru ekinin soru soran fiile kaynaşmasıdır. Kaynaşma esnasında soru ekleri, fiilin son ünlüsünü uzatarak kaybolur ve cümlede soru vurgusuyla kendini gösterir. bilyō? < biliyor musun, unudū < unuttun mu.

2.2.2.15. Hece Düşmesi

Elbistan ağzında sıkça rastlanan ses olaylarından. vallā, řōra, hēraļ, yim<yirmi, icik, bura, ğorbīyüm, ayıtlañ. çalışıy, ēdicīñ.

2.2.3. Ünlü-Ünsüz Uyumunun Bozulması

Türkçede bazı ünsüzler ön damak ve arka damak olmak üzere ikiye ayrılırlar. Ön damak ünsüzleri sadece ön ünlülerle, arka damak ünsüzleri ise sadece art ünlülerle birlikte bulunur. Buna ünlü ünsüz uyumu denir (ERCİLASUN 1983, 104). Elbistan ağzında birkaç kelimedede damak ünsüzleri olan /ķ/, /ğ/ ünsüzleri, /o/, /ö/, /ü/ ünlüleriyle hece kurarken bu ünlüleri artılıştırır. ķóķlü, ķóprūden, bōyūķ, heraļda, haļımī, albısdan, ğorūyordum, ğörmez, ğūzel, ķōşĝāridi, sarıĝūzel, sarıĝól.

3. SONUÇ

1. Tarihi kayıtlara bakıldığında, Maraş ve Elbistan civarında 1337-1522 yılları arasında hüküm süren Dulkadiroğlu Devleti'ni oluşturan Oğuz boylarının başta Bayat olmak üzere Avşar ve Beydili boyları olduğunu biliyoruz. Buna bakarak Elbistan'ın çok eski tarihlerden beri bir Türkmen yurdu olduğunu görülmektedir. Yöre ağzının oluşumu ve gelişimi noktasında bu boyların tesiri büyüktür.

2. Elbistan ağzında Batı Grubu ağız özelliklerine uygun olarak ilerleyici benzeşme, gerileyici benzeşmeden daha kuvvetlidir. sülemen, irahmatlıkda.

3. ē>i değişmesi Batı Grubu ağızlarında görüldüğünün aksine nadiren görülmektedir. Kapalı ē bölge ağzının karakteristik özelliğidir. yētmiş, mēzellię.

Turkish Studies

4. /r/, /l/ akıcı ünsüzlerinin önünde, kurallı ve düzenli olarak ı, i ünlülerinin türediği görülmektedir. irahmatlık. /r/ ünsüzü diğer bölge ağızlarının aksine Elbistan ve yöresinde düşmemiştir. ğapaKlardıK, TolđururduK.

5. /g/, /ğ/ ünsüzleri iki ünlü arasında erimiştir. Ayrıca hece kaynaşmalarında da bu ünsüzlerin ortadan kalktığını görmekteyiz. kimli, mutfañ.

6. “ k>g, k>ğ, t>d ” değişmeleri yani ötümsüz ünsüzlerin ötümlüleşmeleri, bölge ağı için karakteristiktir. ğapıda, eşgi, êkmeKden.

7. Bölge ağızında genizsi /n/ (ñ)’ler sıkça kullanılmaktadır. Kelime ortasında ve sonunda kullanılan ñ ünsüzü iyi korunmuştur. annatñ, yeñi.

8. Elbistan ağızında birincil uzun ünlülere az da olsa rastlanmıştır.

9. Batı Grubu ağızlarında görülen son seste /r/ ünsüzün düştüğü örneklere, bireysel kullanımlara bağlı olanlar haricinde rastlanmamaktadır.

10. Bölge ağızında ön damak ve orta damak ünsüzlerinin yanındaki yuvarlak ön ünlüler, orta damakta boğumlanma neticesinde yarı yuvarlak art ünlülere dönüşürler. Bu durum Batı Grubu ağızlarından Elbistan’ın bulunduğu yedinci grupta görülmemektedir. Metinlere bakıldığında, Elbistan ağızında bunun karakteristik olarak var olduğu tespit edilmektedir. kóprüden, sarıgüzel.

11. Yöre ağızında /b/, /m/, /p/, /v/ gibi dudak ünsüzlerinin yanındaki yuvarlak ünlüler düzleşerek, önlük-artlık uyumuna tabi olurlar. savırıyoK, çabığ.

12. Elbistan ağızında “-ecek/-acak” gelecek zaman ekindeki geniş orta hece ünlüsü /a/ ve /e/ nin düşmediği gözlenmektedir. üriyécik, ğonuşacaKmış.

13. /c/, /ç/, /ş/, /y/ ünsüzleri yanındaki ünlülerin genellikle önlüleştiği görülmektedir. ihdiyeci, acciK.

14. Elbistan ağızında önlük-artlık uyumu, düzlük-yuvarlaklık uyumuna göre daha baskındır.

15. Ön damak ünsüzü /k/’nin orta damakta boğumlanmasına ilişkin örneklere, bölgemiz ağızında nadiren rastlamaktayız.

16. İncelemeye tabi tutulan araştırma sahamızda, patlayıcı bir ses olan art damak ünsüzü /k/’nin, sızıcı bir ses olan art damak ünsüzü /h/’ya, sıklıkla dönüştüğünü görüyoruz. (k>h). sıhıntısı, şaħa.

17. Elbistan ağızında görülen hece düşmelerinin çoğu sistemlilik arz eder. En dikkat çekici düşme, istek eki “-e/-a”nın yanındaki /y/ sesiyle beraber görülen düşmedir.

18. Hece kaynaşmasını doğuran seslerin çoğunlukla /y/, /ğ/ seslerinin olduğu görülmektedir. Bunların yanında /g/, /k/, /k/, /ñ/, /r/ seslerinin de kaynaşmalara sebep olduğu görülmektedir. yırtına, bilim.

19. Sürekli ünsüzler arasındaki değişimlerin çokluğu dikkat çekicidir.

20. Kelime başı /h-, /y-/ türemeleri sistemlilik arz eder. Kelime sonunda ise /-f/ türemesi Elbistan ağızında dikkat çekici bir türeme olarak tespit edilmiştir. yerkádik, hêlbet.

21. Elbistan ağızında görülen bu hususiyetler, KARAHAN’ın Anadolu ağızlarını sınıflandırırken ölçü aldığı niteliklerle karşılaştırıldığında, araştırma sahasında bölgeye ait farklı bulgular ortaya çıkmıştır. İnceleme sonuçlarının, hâlihazırdaki sınıflandırmayla örtüşen tarafları da azımsanamayacak kadar çoktur.

Turkish Studies

22. Elbistan'da, ağız özelliklerinin farklı olduğu düşünülerek seçilen on köyden alınan kayıtların, bir bölgenin incelenmesi için yeterli olduğu bilinmektedir. Bununla beraber incelemeye tabi tutulan araştırma sahasında başka farklı bölgelerden yeni derleme kayıtlarıyla çalışmayı zenginleştirmek gerekmektedir. Böylece daha sağlam sonuçlar alınacağı kesindir.

4. KAYNAKÇA

- Ahmet Cevdet Paşa 1972. **Kıyas-ı Enbiya ve Tevarih-i Hulefa C.II**, İstanbul.
- AKSOY Ömer Asım, **Gaziantep Ağzı**, C.I, Türk Dil Kurumu Yayınları, İstanbul 1945.
- ALKAYA Ercan 2008a. “Sibirya Tatar Türkçesindeki Uzun Ünlüler Üzerine Bir Değerlendirme”, **Turkish Studies**, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 3/4 Summer 2008, s. 19-42.
- ALKAYA Ercan 2008b. “Sibirya Tatar Türkleri ve Dilleri”, **Turkish Studies**, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Fall 2008 Volume 3/7, p. 1-16.
- AYDIN Mehmet 2002. **Aybastı Ağzı**, TDK Yay., Ankara.
- BANGUOĞLU Tahsin 1959. **Türk Grameri**, Birinci Bölüm: Sesbilgisi, TDK Yay., Ankara.
- BANGUOĞLU Tahsin 2007. **Türkçenin Grameri**, TDK Yay., Ankara.
- BAŞ Yaşar ve TEKİN Rahmi 2007. **Maraş Vakıfları (Dulkadirli ve Osmanlı Dönemi)**, Konya-Ereğli Oğuz Dulkadiroğlu Bektik Kültürünü Yaşatma Derneği Yay., Konya- Ereğli.
- BOESCHOTEN Hendrik 2000. “Avrupa Türkçesinde Anadolu Ağızlarının Yansımaları”, **Türkçenin Ağızları Çalıştay Bildirileri**, Haz.: A. Sumru Özsoy ve Eser E. Taylan, Boğaziçi Yay., İstanbul, s. 93-97.
- BOEV Emil 1972. “Bulgaristan Türk Ağızlarında İçses Konson Benzeşmesi”, **Bilimsel Bildiriler 1972**, TDK Yay., Ankara, s.215-228.
- BOZKURT M. Fuat 1978. “Kabil Avşar Ağzı”, **TDAY-B 1977**, TDK Yay., Ankara, s. 205-261.
- BOZKURT M. Fuat 1981. “Afganistan'da Bir Türkmen Ağzı”, **TDAY-B 1978-1979**, TDK Yay., Ankara, s. 39-79.
- BULUÇ Sadettin 1972. “Mendeli (Irak) Ağzının Özellikleri”, **Bilimsel Bildiriler 1972**, TDK Yay., Ankara, s. 181-183.
- BURAN Ahmet 1997. **Keban Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları**, TDK Yay., Ankara.
- CAFEROĞLU A. 1964. “Anadolu Ağızlarında Konson Değişmeleri”, **TDAY-B 1963**, TDK Yay., Ankara, s. 1-32.
- CAFEROĞLU A. 1988a. “Anadolu Ağızlarında İçses Ünsüz Benzeşmesi”, **TDAY-B 1958**, TDK Yay., Ankara, s. 1-11.
- CAFEROĞLU A. 1988b. “Anadolu Ağızlarındaki Metathese Gelişmesi”, **TDAY-B 1955**, TDK Yay., Ankara, s. 1-7.
- CAFEROĞLU A. 1989a. “Anadolu ve Rumeli Ağızları Ünlü Değişmeleri”, **TDAY-B 1964**, TDK Yay., Ankara, s.1-33.
- COŞKUN Volkan 2008, **Türkçenin Ses Bilgisi**, IQ Kültür Sanat Yay., İstanbul.

- Cumhuriyet'in 50. Yılında Kahramanmaraş İl Yılığ** 1973, Kahramanmaraş Valiliği Yayınları, Kahramanmaraş 1974.
- DALLI Hüseyin 1991. **Kuzeydoğu Bulgaristan Türk Ağzları Üzerine Araştırmalar**, TDK Yay., Ankara.
- DEMİR Nurettin ve YILMAZ Emine 2006. **Türk Dili**, Grafiker Yayınları, Ankara.
- DEVELİ Hayati 1995. **Evliya Çelebi Seyahatnamesine Göre 17. Yüzyıl Osmanlı Türkçesinde Ses Benzeşmeleri ve Uyumlar**, TDK Yay., Ankara.
- DOERFER Gerhard 1989. "İran'daki Türk Dilleri", **TDAY-B 1969**, TDK Yay., Ankara, s. 1-11.
- Elbistan Kaymakamlığı 2011 İlçe Brifingi**, Elbistan Kaymakamlığı Yazı İşleri Müdürlüğü Kayıtları.
- ERCİLASUN A. B. 2002. **Kars İli Ağzları**, TDK Yay., Ankara (veya 1983. **Kars İli Ağzları**, GÜ Yay., Ankara).
- ERDEM Mehmet Dursun – BÖLÜK Ramazan 2011. **Antalya ve Yöresi Ağzları**, Gazi Kitabevi Yayınları, Ankara.
- ERDEM Mehmet Dursun – DAĞDELEN Güner 2012. **Karabük ve Yöresi Ağzları**, Karabük Valiliği Yayınları, Karabük.
- ERDEM Mehmet Dursun – KİRİK Esra 2011. **Kahramanmaraş ve Yöresi Ağzları**, Kahramanmaraş Valiliği Yayınları, Kahramanmaraş.
- ERDEM Mehmet Dursun – SİLAHŞÖR Ebru 2012. **Amasya ve Yöresi Ağzları**, Turkish Studies Yayınları, Ankara.
- ERDEM Mehmet Dursun 2001. **Asarcık Ağzı**, On Dokuz Mayıs Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun.
- ERDEM Mehmet Dursun 2008. "Anadolu Ağzlarında Görülen Birincil Ünlü Uzunlukları Üzerine", **Turkish Studies**, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 3/3 Spring 2008, s. 502-562.
- ERDEM Mehmet Dursun ve BÖLÜK Ramazan 2011. "Kaş (Antalya) Ağzı Ses Özellikleri Üzerine", **Turkish Studies**, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 6/1 Winter 2011, s. 406-447.
- ERDEM Mehmet Dursun ve GÜL Münteha 2006. "Kapalı /e/ (è) Sesi Bağlamında Eski Anadolu Türkçesi – Anadolu Ağzları İlişkisi", **Karadeniz Araştırmaları, Balkan, Kafkas, Doğu Avrupa ve Anadolu İncelemeleri Dergisi**, S. 11, Güz 2006, Karam Yay., Çorum, s. 111-148.
- ERDEM Mehmet Dursun ve KİRİK Esra ve ÜST Sibel ve DAĞDELEN Güner 2009. "Türkoğlu Ağzı (Kahramanmaraş Ağzları-I)", **Turkish Studies**, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 4/8 Fall 2009, s. 2522-2565.
- EREN M. Emin 1997. **Zonguldak-Bartın-Karabük İlleri Ağzları**, TDK Yay., Ankara.
- ERGİN Muharrem 2004. **Türk Dil Bilgisi**, Bayrak Basım-Yayın, İstanbul.
- ERSOYLU Hâlil 2000. "Türkçenin Bazı Yabancı Kökenli Kelimelerindeki Damaksı Genizsileşme", **İlmî Araştırmalar**, İlim Yayma Cemiyeti Yay., İstanbul, s. 97-104.
- GABAIN A. Von 1988. **Eski Türkçenin Grameri**, Çev. Mehmet AKALIN, TDK Yay., Ankara.

- GEMALMAZ Efrasiyap 1995, **Erzurum İli Ağızları**, TDK Yay., C. 1, Ankara.
- GÜLENSOY Tuncer 1987. "Rumeli Ağızlarının Sesbilgisi Üzerine Bir Deneme", **TDAY-B 1984**, TDK Yay., Ankara, s. 87-147.
- GÜLENSOY Tuncer 1988. **Kütahya ve Yöresi Ağızları**, TDK Yay., Ankara.
- GÜLSEREN Cemil 2000. **Malatya İli Ağızları**, TDK Yay., Ankara.
- GÜNAY Turgut 2003. **Rize İli Ağızları**, TDK Yay., Ankara.
- GÜNŞEN Ahmet 2000. **Kırşehir ve Yöresi Ağızları**, TDK Yay., Ankara.
- KARAAĞAÇ Günay 2010. **Türkçenin Ses Bilgisi**, Kesit Yayınları, İstanbul.
- KARAHAN Leyla 1996. **Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması**, TDK Yay., Ankara.
- KORKMAZ Zeynep 1956. **Güney Batı Anadolu Ağızları**, TDK Yay., Ankara.
- KORKMAZ Zeynep 1971. "Anadolu Ağızlarının Etnik Yapı İle İlişkisi Sorunu", **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten**, Ankara, s. 21-32.
- KORKMAZ Zeynep 1994a. **Nevşehir ve Yöresi Ağızları**, TDK Yay., Ankara.
- KORKMAZ Zeynep 1994b. **Güney-Batı Anadolu Ağızları Ses Bilgisi (Fonetik)**, TDK Yay., Ankara.
- KORKMAZ Zeynep 1995. "Batı Anadolu Ağızlarında Aslı Ünlü Uzunlukları Hakkında", **Türk Dili Üzerine Araştırmalar**, C II, TDK Yay., Ankara, s. 123-127.
- MANSUROĞLU Mecdut 1988. "Türkiye Türkçesinde Ses Uyumu", **TDAY-B 1959**, TDK. Yay., Ankara, s. 81-93.
- OLCAY Selahattin 1995. **Erzurum Ağzı**, TDK Yay., Ankara 1995.
- ÖZÇELİK Saadettin ve BOZ Erdoğan 2001, **Diyarbakır İli Çüngüş ve Çermik Yöresi Ağızları**, TDK Yay., Ankara.
- ÖZTÜRK Erol 2009. **Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı**, TDK Yay., Ankara.
- SAĞIR Mukim 1995. **Erzincan ve Yöresi Ağızları**, TDK Yay., Ankara.
- SAĞIR Mukim 1997a. "Anadolu Ağızlarında Ünlüler", **TDAY-B 1995**, TDK Yay., Ankara, s. 377-390.
- SAĞIR Mukim 1997b. "Anadolu Ağızlarında Ünsüzler", **TDAY-B 1995**, TDK Yay., Ankara, s. 391-409.
- SAĞIR Mukim 1999. "Anadolu Ağızlarında Ünlüler Ünsüzler", **3. Uluslar Arası Türk Dil Kurultayı 1996**, TDK Yay., Ankara, s. 987-996.
- SÇERBAK A.M. 1996. "Tarihî Bakımdan Türkçe Kelimelerin Şekil Yapısı", **TDAY-B 1994**, TDK Yay., Ankara, s. 123-130.
- SEVORTYAN Yervant V. 1972. "Türk Dillerinde Kelime Başındaki Ünsüzlerin Düşmesi", **Bilimsel Bildiriler 1972**, TDK Yay., Ankara, s. 543-550.
- SÜMER Faruk 1999. **Oğuzlar (Türkmenler)**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay., İstanbul.
- ŞANLI Cevdet 1990. **Kırklareli İli Merkez İlçe Köyleri Ağızları**, Trakya Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne.

-
- ŞANLI Cevdet 1996. “Kırklareli Ağızlarında Ses Olayları”, **TDAY-B 1994**, TDK Yay., Ankara, s. 117-122.
- TABAKLAR Özcan 1996. “Türkmen Türkçesi’nde Ünlülerin Uzun Okunmasını Gerektiren Durumlar ve Eklerdeki Uzun Ünlüler”, **TDAY-B 1994**, TDK Yay., Ankara, s. 145-155.
- TEKİN Talat 1975. **Ana Türkçede Aslı Uzun Ünlüler**, Hacettepe Üniversitesi Yay., Ankara.
- TİMURTAŞ Faruk K. 1977. **Eski Türkiye Türkçesi**, İstanbul Üniversitesi Yay., İstanbul.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TUIK) 2011.** Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi(ADNKS), 2010 Nüfus Sayımı Sonuçları, www.tuik.gov.tr, ET: 13.04.2011).
- YILDIRIM Faruk 2006. **Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları**, TDK Yay., Ankara.
- YİNANÇ Refet ve ELİBÜYÜK Mesut 1988. **Maraş Tahrir Defteri**, Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yay., Cild I, Ankara.